

ΕΘΝΙΚΟ ΜΕΤΣΟΒΙΟ ΠΟΛΥΤΕΧΝΕΙΟ

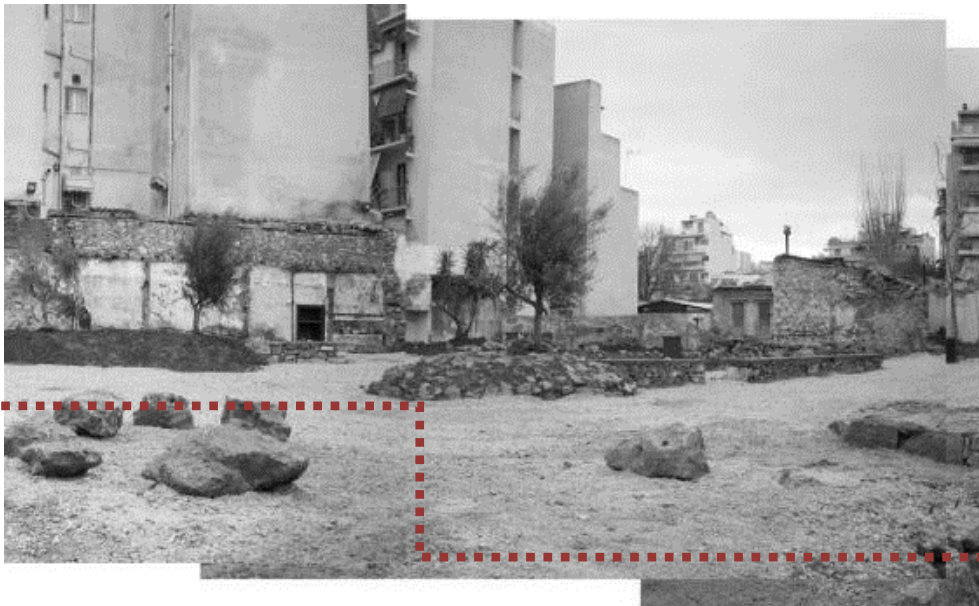
ΣΧΟΛΗ ΑΡΧΙΤΕΚΤΟΝΩΝ ΜΗΧΑΝΙΚΩΝ | ΔΠΜΣ: ΠΟΛΕΟΔΟΜΙΑ-ΧΩΡΟΤΑΞΙΑ

ΜΑΘΗΜΑ: ΟΨΕΙΣ ΤΟΥ ΑΣΤΙΚΟΥ ΤΟΠΙΟΥ ΣΤΟ ΔΗΜΟΣΙΟ ΧΩΡΟ. ΠΟΛΗ,  
ΦΥΣΗ ΚΑΙ ΝΕΕΣ ΤΕΧΝΟΛΟΓΙΕΣ | ΔΙΔΑΣΚΟΝΤΕΣ: Ι. ΠΟΛΥΖΟΣ,  
ΑΘ. ΑΡΑΒΑΝΤΙΝΟΣ, Σ. ΜΑΥΡΟΜΑΤΗ |

**ΣΥΓΧΡΟΝΑ ΑΡΧΑΙΟΛΟΓΙΚΑ ΤΟΠΙΑ | ΕΡΓΑΛΕΙΟ  
ΑΝΑΒΑΘΜΙΣΗΣ ΤΟΥ ΑΣΤΙΚΟΥ ΙΣΤΟΥ | ΔΗΜΟΣΙΟ  
ΣΗΜΑ, ΑΘΗΝΑ**

ΕΚΠΟΝΗΣΗ | ΠΕΡΔΙΚΟΓΙΑΝΝΗ ΣΑΜΑΡΕ-ΔΑΝΑΪΔΑ, ΧΕΛΙΩΤΗ ΑΔΑΜΑΝΤΙΑ

ΑΘΗΝΑ | ΙΟΥΝΙΟΣ 2016



## Περιεχόμενα |

---

**Εισαγωγή** | Περδικογιάννη Σ., Χελιώτη Α.

**Μεθοδολογία** | Περδικογιάννη Σ., Χελιώτη Α.

**Κεφάλαιο 1** | Η ανάγνωση της σύγχρονης πόλης της Αθήνας – Προβλήματα και Προοπτικές | Χελιώτη Α.

**Κεφάλαιο 2** | Η σημασία και ο ρόλος των αρχαιολογικών χώρων και συνόλων στο σύγχρονο αστικό τοπίο | Χελιώτη Α.

**Κεφάλαιο 3** | Συνύπαρξη ιστορικού και σύγχρονου χώρου – Η Ενοποίηση των Αρχαιολογικών Χώρων ως μια προσπάθεια ολοκληρωμένου πολεοδομικού σχεδιασμού και η σχέση τους με τους Δημόσιους χώρους | Χελιώτη Α.

**Κεφάλαιο 4** | Δημόσιο Σήμα | Ανάγνωση Περιοχής Μελέτης | Περδικογιάννη Σ.

**Κεφάλαιο 5** | Δημόσιο Σήμα | Κεραμεικός – Η ανάγκη επέκτασης των κεντρικών και πολιτιστικών λειτουργιών προς τα δυτικά | Περδικογιάννη Σ.

**Συμπεράσματα** | Περδικογιάννη Σ., Χελιώτη Α.

Βιβλιογραφία

---

## Εισαγωγή |

---

*«Μελετούμε το πνεύμα που αναδίδεται από τους τόπους» [Δ.  
Π. Πικιώνης, 1935]*

Στη σύγχρονη αστική πραγματικότητα, η οποία χαρακτηρίζεται από την εμφάνιση της κρίσης σε όλους τους τομείς [οικονομία, πολιτική, πολιτισμός] θα διερευνηθεί ο τρόπος με τον οποίο οι αρχαιολογικοί χώροι και τα ιστορικά σύνολα λειτουργούν εντός του αστικού ιστού της πόλης, καθώς επίσης και πως συνδέονται – χωρικά και νοητά – με τους δημόσιους χώρους της, αλλά και μεταξύ τους. Ζούμε σε μία εποχή όπου παρατηρείται μία σύγκρουση μεταξύ του ιστορικού χώρου και του σύγχρονου, καθώς το σύγχρονο επικάθεται στα ίχνη του παλαιού [Αθ. Αραβαντινός, 1998]. Μία σύγκρουση ανάμεσα στο δυναμικό και μεταβαλλόμενο παρών και στο στατικό, το αμετάβλητο χθες.

Σε αυτή τη κρίσιμη συγκυρία του σήμερα, θα εξετασθεί κατά πόσο μπορούν να ενταχθούν οργανικά εντός του αστικού ιστού οι αρχαιολογικοί χώροι, τα ιστορικά σύνολα και τα μνημεία, χωρίς αυτοί να αποτελούν αστικά κενά καθώς και κατά πόσο μπορούν να αναλάβουν σημαντικό λειτουργικό ρόλο στο σύγχρονο αστικό τοπίο της Αθήνας. Χωρική αναφορά στην εν λόγω εργασία θα αποτελέσει το κέντρο της Αθήνας και συγκεκριμένα ο αρχαιολογικός χώρος του Δημοσίου Σήματος.

**Λέξεις Κλειδί** | Αρχαιολογικός χώρος, ιστορικά σύνολα, δημόσιος χώρος, αστικό τοπίο, Αθήνα, Δημόσιο Σήμα

---

## Μεθοδολογία |

Η παρούσα εργασία αποτελεί μία κριτική αποτίμηση του ζητήματος «Σύγχρονα αρχαιολογικά τοπία στην Αθήνα | Εργαλείο αναβάθμισης του αστικού χώρου | Δημόσιο Σήμα» αφού εξετάζει κατά πόσο μπορούν να ενταχθούν λειτουργικά στον αστικό ιστό της Αθήνας, αρχαιολογικοί χώροι, ιστορικά σύνολα και μνημεία μέσα από τα εργαλεία του αστικού σχεδιασμού. Ως μελέτη περίπτωσης επιλέγεται ο αρχαιολογικός χώρος του Δημόσιου Σήματος στη δυτική πλευρά της πόλης της Αθήνας, όπου ήταν το σημαντικότερο νεκροταφείο της Αρχαίας Αθήνας.

**Διακρίνεται σε δύο βασικά μέρη, τα οποία είναι τα εξής:**

**ΜΕΡΟΣ 1 | «Σύγχρονα Αρχαιολογικά Τοπία» | Χελιώτη Αδαμαντία και**

**ΜΕΡΟΣ 2 | «Λειτουργική ένταξη αρχαιολογικού χώρου στο σύγχρονο αστικό τοπίο | Δημόσιο Σήμα, Αθήνα» | Περδικογιάννη Σαμαρέ – Δαναΐδα.**

Αποτελεί μία συλλογική μελέτη, που έχει ως βασικό σκοπό να διερευνήσει τη σημασία και το ρόλο των αρχαιολογικών χώρων, των μνημείων και των ιστορικών συνόλων στο σύγχρονο αστικό τοπίο. Το θεωρητικό υπόβαθρο συγκροτείται από τα ΜΕΡΟΣ 1, ενώ το ΜΕΡΟΣ 2 αποτελείται από την πρόταση για την λειτουργική ένταξη ενός αρχαιολογικού χώρου [Δημόσιο Σήμα] στην πόλη της Αθήνας.

Το πρώτο και το δεύτερο κεφάλαιο αποτελούν το θεωρητικό υπόβαθρο της εν λόγω εργασίας, καθώς αποσαφηνίζονται έννοιες όπως: σύγχρονο αστικό τοπίο, αρχαιολογικοί χώροι, μνημεία και συλλογική μνήμη. Έπειτα στο τρίτο κεφάλαιο πραγματοποιείται μία κριτική προσέγγιση σχετικά με το ζήτημα της ένταξης ενός αρχαιολογικού χώρου [Δημόσιο Σήμα] στον πολεοδομικό ιστό και στο σύγχρονο αστικό «γίγνεσθαι». Αφού αναλυθούν οι ιστορικές πτυχές του χώρου [κεφάλαιο 4]

θα πραγματοποιηθεί η πρόταση [κεφάλαιο 5] για επέκταση της πολιτιστική δραστηριότητας και ταυτότητας της πόλης της Αθήνας προς τα δυτικά. Θα επιχειρηθεί η σύνδεση δημοσίου χώρου και αρχαιολογικού χώρου και η δημιουργία ενός πεδίου που θα συνδυάζει την συλλογική μνήμη του παρελθόντος με την καθημερινή αστική ζωή. Ένα «πέραςμα» από το παρελθόν στο παρών, σε έναν σύγχρονο δημόσιο αρχαιολογικό χώρο. Τέλος, τα συμπεράσματα θα διεξαχθούν από κοινού σε μια προσπάθεια να προσεγγιστεί η θεωρία με την πράξη.

---

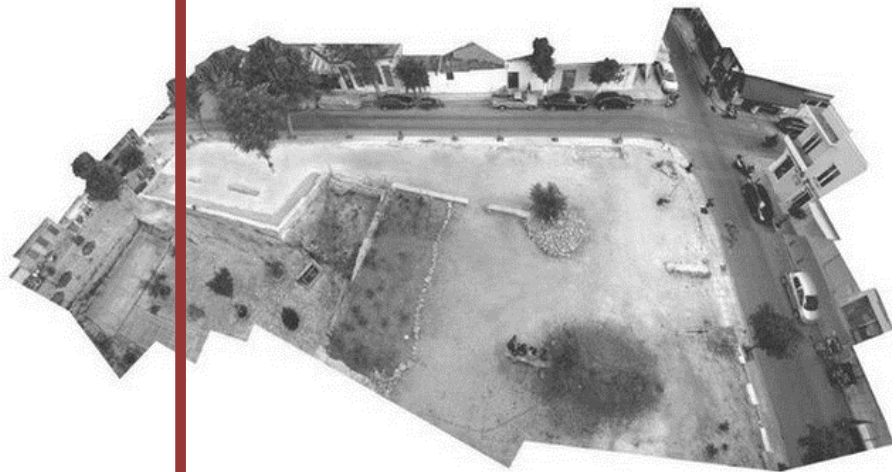
«Σύγχρονα Αρχαιολογικά Τοπία | Εργαλείο Αναβάθμισης του Αστικού  
Τοπίου | Δημόσιο Σήμα, Αθήνα»

ΕΘΝΙΚΟ ΜΕΤΣΟΒΙΟ ΠΟΛΥΤΕΧΝΕΙΟ

ΣΧΟΛΗ ΑΡΧΙΤΕΚΤΟΝΩΝ ΜΗΧΑΝΙΚΩΝ | ΔΠΜΣ: ΠΟΛΕΟΔΟΜΙΑ-ΧΩΡΟΤΑΞΙΑ

ΜΑΘΗΜΑ: ΟΨΕΙΣ ΤΟΥ ΑΣΤΙΚΟΥ ΤΟΠΙΟΥ ΣΤΟ ΔΗΜΟΣΙΟ ΧΩΡΟ.ΠΟΛΗ,  
ΦΥΣΗ ΚΑΙ ΝΕΕΣ ΤΕΧΝΟΛΟΓΙΕΣ | ΔΙΔΑΣΚΟΝΤΕΣ: Ι.ΠΟΛΥΖΟΣ,  
ΑΘ.ΑΡΑΒΑΝΤΙΝΟΣ, Σ.ΜΑΥΡΟΜΑΤΗ

ΜΕΡΟΣ 1 | «ΣΥΓΧΡΟΝΑ ΑΡΧΑΙΟΛΟΓΙΚΑ  
ΤΟΠΙΑ»



ΕΚΠΟΝΗΣΗ | ΧΕΛΙΩΤΗ ΑΔΑΜΑΝΤΙΑ

## Περιεχόμενα |

---

**Κεφάλαιο 1** | Η ανάγνωση της σύγχρονης πόλης της Αθήνας – Προβλήματα και Προοπτικές |

**Κεφάλαιο 2** | Η σημασία και ο ρόλος των αρχαιολογικών χώρων και συνόλων στο σύγχρονο αστικό τοπίο |

**Κεφάλαιο 3** | Συνύπαρξη ιστορικού και σύγχρονου χώρου – Η Ενοποίηση των Αρχαιολογικών Χώρων ως μια προσπάθεια ολοκληρωμένου πολεοδομικού σχεδιασμού και η σχέση τους με τους Δημόσιους χώρους |

---

## 1 | Η ανάγνωση της σύγχρονης πόλης της Αθήνας – Προβλήματα και Προοπτικές |

*«το παρελθόν κατασκευάζεται και, μάλιστα, κατασκευάζεται  
στο παρόν» [Π. Τουρνικιώτης, 2006]*

Ζούμε σε μία εποχή όπου το κάθε τι αναθεωρείται, και αναθεωρείται καθημερινά· σε μία εποχή όπου το περιεχόμενο εννοιών γνωστών και καθιερωμένων μεταβάλλεται, ενώ προστίθενται νέες έννοιες [Δ.Α. Ζήβας, 1991]. «Τα πάντα ρει»... ανάμεσα σε αυτά, οι πόλεις, οι λειτουργίες τους, οι εκφράσεις τους [Αθ. Αραβαντινός, 2006]. Σύμφωνα με τον McLoughlin το 1969, οι πόλεις είναι ζωντανοί οργανισμοί που εξελίσσονται, αναπτύσσονται ή παρακμάζουν κάτω από την επίδραση εξωγενών και ενδογενών παραγόντων, οι οποίοι συσχετίζονται με την παραγωγική τους διάρθρωση, τη γεωγραφική τους θέση, το ανθρώπινο δυναμικό, τις επιλογές τους και τις αλλαγές στο ευρύτερο τους περιβάλλον. Ο βασικός παράγοντας που δρα στον χώρο και τον παράγει είναι ο άνθρωπος και οι επιλογές του.

Η δυναμική δομή του αστικού τοπίου εξελίσσεται και μεταβάλλεται από οικονομικές, κοινωνικές, πολιτικές και πολιτισμικές διεργασίες που υφίστανται. Οι μετασχηματισμοί που λαμβάνουν χώρα στις σύγχρονες πόλεις είναι ταχέως αυξανόμενοι. Η νέα δομή της σύγχρονης πόλης είναι απρόβλεπτη και πολυσύνθετη, δεδομένης και της διαρκούς ανάμιξης πολιτισμών που επιφέρει νέα στοιχεία στην ήδη σύνθετη ταυτότητα των τόπων, διασπώντας, αναμιγνύοντας και ανασυνθέτοντας την πολυπλοκότητα της αστικής ζωής [Sepe Marichela, 2007]. Η παράμετρος της κρίσης σε όλους τους τομείς [οικονομία, πολιτισμός, κοινωνία, πολιτική] είναι άλλο ένα στοιχείο που επιδρά στην αστική καθημερινότητα και στο τοπίο της πόλης και δημιουργεί αστικά προβλήματα, τα οποία είναι τα εξής:



- | οικονομική υποβάθμιση κεντρικών περιοχών, με την απομάκρυνση οικονομικών δραστηριοτήτων τοπικού και μητροπολιτικού χαρακτήρα από τις κεντρικές περιοχές προς νέες περιφερειακές οικιστικές αναπτύξεις,
- | τα αστικά κενά και τα κενά κελύφη,
- | ελάχιστοι χώροι αστικού πρασίνου και εγκατάλειψη του δημόσιου χώρου,
- | κοινωνικά προβλήματα όπως η αύξηση της ανεργίας, η αύξηση του ποσοστού των αστέγων, ο κοινωνικός αποκλεισμός, η εγκληματικότητα και η παραβατικότητα,
- | η μη ύπαρξη νέων υποδομών και προγραμμάτων αστικής ανασυγκρότησης,
- | η υποβάθμιση του δομημένου και φυσικού περιβάλλοντος,
- | έλλειψη έργων κοινωνικής υποδομής [κοινωνικός εξοπλισμός],
- | η έλλειψη κοινωνικής και εδαφικής συνοχής,
- | περιβαλλοντικά προβλήματα.

Όλα αυτά τα αστικά προβλήματα διαφαίνονται πάνω στην πόλη της Αθήνας, κυρίως μετά την παγκόσμια οικονομική ύφεση του 2008. Περιδιαβάζοντας κανείς στο χώρο της σημερινής ελληνικής πόλης και στο περιαστικό της περίβλημα, ανάμεσα στις άλλες εμπειρίες που αποκομίζει, μένει με μια αόριστη εντύπωση ότι οι τόποι τούτοι βρίσκονται σε μια μεταβατική κατάσταση. Μάλιστα, αυτή η αίσθηση προκαλείται από τη θεώρηση του χώρου και του ανθρώπινου παράγοντα [Αθ. Αραβαντινός, 2006]. Το φυσικό περιβάλλον είναι αυτό που «φεύγει», χάνεται, αφήνοντας δυσδιάκριτα ίχνη. Όσο για το ανθρωπογενές, ψάχνει κανείς να «πιαστεί» από κάπου για να καταλάβει. Αναζητά ιστορία, παράδοση και ευδιάκριτο παρελθόν, ταυτότητα, συνάφεια με τα σημερινά δημιουργήματα [Αθ. Αραβαντινός, 2006]. **Οι αρχαιολογικοί χώροι και τα ιστορικά σύνολα υπόκεινται σε αυτήν την υποβάθμιση του αστικού τοπίου. Απαξιώνονται και μετατρέπονται πολλές φορές σε αστικά κενά, σε χώρους χωρίς ταυτότητα, χωρίς να**

**αναδεικνύεται το ιστορικό τους φορτίο. Η οικονομική, περιβαλλοντική, κοινωνική και πολιτισμική κρίση επηρεάζει άμεσα τη διαχείριση, ανάδειξη, προστασία και τον σχεδιασμό των αρχαιολογικών χώρων.**

Σήμερα, στο αστικό τοπίο της Αθήνας, μπορεί κάποιος να παρατηρήσει μια άρνηση στο ότι υπαγορεύουν το φυσικό τοπίο, η μνήμη, ο πολιτισμός, οι ανάγκες και οι δυνατότητες των Αθηναίων πολιτών [Μ. Καρατζά, 2014].

Όσον αφορά την ιστορική διάσταση των πόλεων, στην ελληνική πόλη, τα κτίρια σταθμοί του παρελθόντος που παραμένουν στη θέση τους, τα εμβληματικά συγκροτήματα που μαρτυρούν ιστορία, αποτελούν μειονότητα. Αν η εικόνα που βλέπουμε είναι τελική και παγιωμένη, αυτό θα ήταν το τέλος της αρχιτεκτονικής, της πολεοδομίας, της ιστορίας, του πολιτισμού, της τέχνης [Αθ. Αραβαντινός]. Το ελληνικό αστικό τοπίο δεν είναι μόνο κάτι αρνητικό ή κάτι που «φεύγει», είναι κάτι δυναμικό που έρχεται.

Από την άλλη πλευρά, αυτή η απαισιόδοξη αστική εικόνα, δεν πρέπει να αποτελέσει εμπόδιο των προσδοκιών μας αλλά εφαλτήριο για προοπτικές αναβάθμισης και ανασυγκρότησης του αστικού χώρου της Αθήνας. Το «σκηνικό κρίσης» δεν είναι μία κατάσταση παγιωμένη. Μέσω του ολοκληρωμένου πολεοδομικού σχεδιασμού και των εργαλείων του, των προγραμμάτων αστικής ανάπτυξης και ανασυγκρότησης – τα οποία θα έχουν στο επίκεντρο την κοινωνία και τα άτομα – το αστικό τοπίο, αξιοποιώντας τα συγκριτικά του πλεονεκτήματα, δηλαδή τα ιστορικά σύνολα, τους αρχαιολογικούς χώρους, τα εμβληματικά του κτίρια, τους δημόσιους χώρους, τις πλατείες, έχει προοπτικές εξυγίανσης και αναβάθμισης. Οι δυναμικές και οι προοπτικές που μπορούν να αναγνωριστούν στο ελληνικό αστικό τοπίο και συγκεκριμένα στην Αθήνα είναι οι εξής:

- | μεγάλο ποσοστό πολεοδομημένης και θεσμοθετημένης προς πολεοδόμησης γης και κενού κτιριακού αποθέματος κυρίως στο κέντρο της Αθήνας,
- | η αξιοποίηση της νέα συγκοινωνιακής υποδομής η οποία περιλαμβάνει ένα σημαντικό δίκτυο Μέσων Σταθερής Τροχιάς, όπως το Μετρό και τον Προαστιακό,
- | τα μεγάλα αποθέματα γης [όπως για παράδειγμα ο Ελαιώνας], δημιουργούν ευκαιρίες για άσκηση ολοκληρωμένης πολεοδομικής πολιτικής στην κατεύθυνση χωρικής και ποιοτικής αναδιάρθρωσης του δευτερογενούς και τριτογενούς τομέα,
- | η εικόνα και η δυναμική του κέντρου της Αθήνας έχουν αναβαθμιστεί μέσω των έργων ενοποίησης των αρχαιολογικών χώρων και του νέου Μουσείου της Ακρόπολης,
- | στο σύνολο της οικονομίας στην πόλη της Αθήνας, υπάρχουν ενδείξεις για την αυξανόμενη σημασία των πολιτιστικών δραστηριοτήτων.

Στη σύγχρονη αυτή αστική πραγματικότητα είναι γεγονός ότι αυτό που πλήττεται περισσότερο στην εικόνα της πόλης είναι ένα σημαντικό συστατικό της στοιχείο: **ο δημόσιος χώρος**. Στην Ελλάδα, και συγκεκριμένα στην Αθήνα, ο δημόσιος χώρος κυριαρχείται από ένα διαρκώς εντεινόμενο αίσθημα απαξίωσης, αμφισβήτησης και κοινωνικής ματαίωσης. Η απαξίωση, οι αυθόρμητες πρακτικές και δράσεις, ακόμα και η αυθαίρετη κατάληψη ή καταστροφή του δημόσιου χώρου, αποτελούν μία αρνητική εμπειρία, αντίθετα σε κάθε μορφή λειτουργίας και αισθητικής αναμόρφωσης του δημόσιου αστικού τόπου. Συγκεκριμένα στην Αθήνα, ο δημόσιος χώρος χαρακτηρίζεται από συγκεκριμένους σημαντικούς παράγοντες, οι οποίοι είναι:

- | **Οι ιστορικές διαστρωματώσεις της πόλης**, που καθιστούν την Αθήνα έναν χώρο ιστορικών επιπέδων, από την αρχαιότητα έως την πρόσφατη μεταπολεμική ιστορία, Η

οικονομική κατάρρευση που έχει υποβαθμίσει ζωντανούς χώρους της πόλης, καθιστώντας τους ανενεργούς, σκοτεινούς και κενούς,

| Η παραμέληση αστικών χώρων, τα πολλαπλά κενά της πόλης – πλατείες, αρχαιολογικοί χώροι, ημιαστικοποιημένες περιοχές,

| Η σταδιακή απομάκρυνση της πολιτείας από τη διαχείριση του δημόσιου χώρου τόσο εξαιτίας των οικονομικών ελλειμμάτων όσο και, κυρίως, συγκεκριμένων πολιτικών αποφάσεων [Δασκαλόπουλος Δ., 2014<sup>1</sup>].

Αρκετοί δημόσιοι χώροι στην Αθήνα, δεν εκπέμπουν τίποτα, δεν τους φορτίζει τίποτα και δεν έχουν προορισμό και ζωή. Συνολικά έχει πάψει να αποτελεί πεδίο κοινωνικής συμβίωσης, ενώ επικρατούν συνθήκες κατάρρευσης και ταραχής της δημόσιας ζωής και του δημόσιου πολιτισμού. Τείνει να γίνει ένα μονότονο φόντο ή ίσως ο καθρέπτης μιας συλλογικότητας που είναι κατακερματισμένη και αλλοτριωμένη [Δ. Δασκαλόπουλος, 2014].

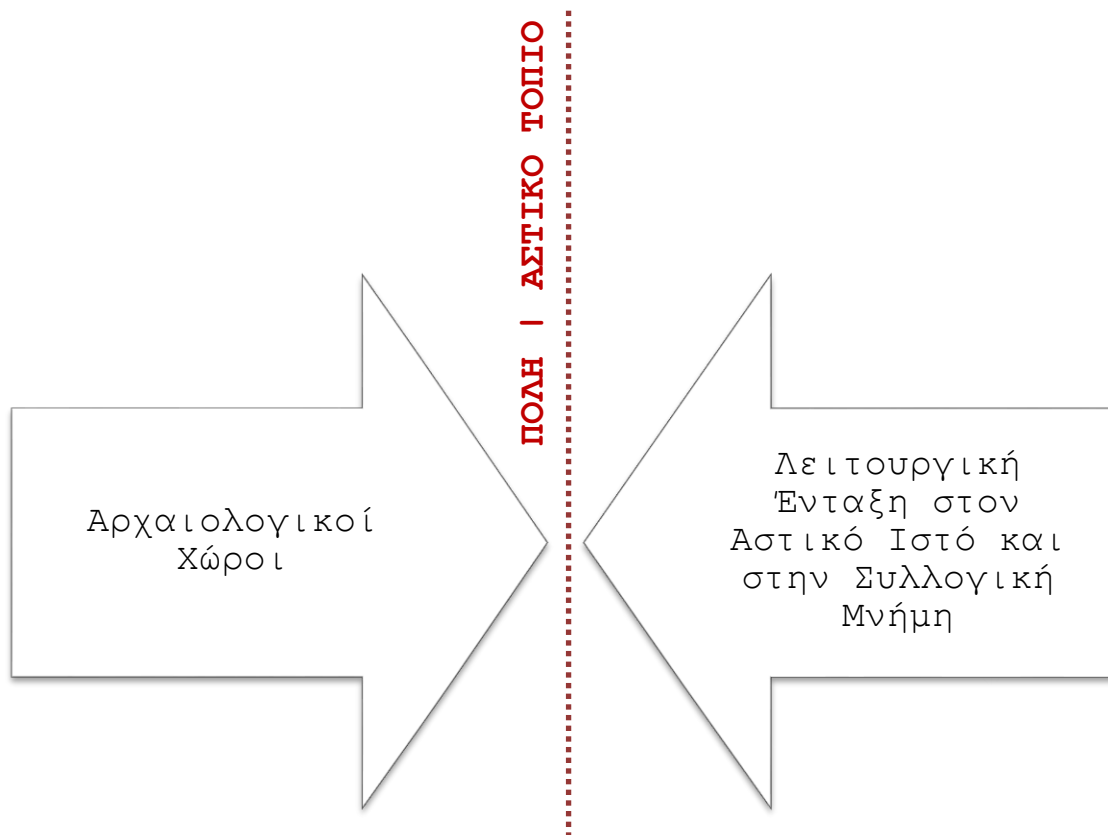
Ο δημόσιος χώρος σε γενικές γραμμές δεν είναι τίποτα άλλο μια σκηνή, μια παράσταση όπου συναντώνται άνθρωποι καθημερινά, αλληλοεπιδρούν μεταξύ τους, αγωνίζονται για έναν κοινό σκοπό, αναπαύονται, ονειροπολούν, προσεγγίζοντας έτσι με τον καλύτερο τρόπο το ύφος και το χαρακτήρα του κάθε χώρου ξεχωριστά αλλά και το ρόλο αυτού στη συγκρότηση της πόλης και του αστικού τοπίου της [Αθ. Γάτος, Ν. Γεροντοπούλου, 2014]. Με τα πολλαπλά περιεχόμενά του [υλικός χώρος, χώρος αναπαράστασης, χώρος δημόσιας πρόσβασης, διεκδίκησης και συμμετοχής], αποτελεί σήμερα σημαντικό αντικείμενο σχεδιασμού, καθώς και πολιτικό επίδικο με σύνθετες συνδηλώσεις, που γίνονται συνθετότερες στη συγκυρία της κρίσης. Τέλος, όπως είπε η Sharon Zukin

---

<sup>1</sup>Οργανισμός ΝΕΟΝ, Ανοιχτή συζήτηση για τη Σύγχρονη Τέχνη στο Δημόσιο Χώρο, Μουσείο Μπενάκη, Αθήνα, 24 Ιουνίου 2014

«οι δημόσιοι χώροι αποτελούν ένα παράθυρο στην ψυχή της πόλης». Μέσα από το ιστορικό υπόβαθρο και τα στοιχεία του παρελθόντος, ο δημόσιος χώρος μπορεί να αποκτήσει ταυτότητα και περιεχόμενο και να εγγραφεί στην μνήμη και στην καθημερινή ζωή των θεατών/περιηγητών/κατοίκων. Η συνύπαρξη του παλιού [αρχαιολογικός χώρος] με το νέο [δημόσιος χώρος και δημόσια ζωή] θα δημιουργήσουν μία χωρική εμπειρία με καταβολές από το παρελθόν και εφαρμογή στο παρόν. Στην παρούσα εργασία θα επιχειρηθεί μία προσπάθεια λειτουργική επανένταξης ενός σημαντικού αρχαιολογικού χώρου της Αθήνας [Δημόσιο Σήμα] στον αστικό ιστό της πόλης και στους δημόσιους χώρους της.

Διάγραμμα 1 | Αρχαιολογικοί Χώροι και Πόλη | ίδια επεξεργασία



## 2 | Η σημασία και ο ρόλος των αρχαιολογικών χώρων και συνόλων στο σύγχρονο αστικό τοπίο |

*«Οι αρχαιολογικοί χώροι είναι τα τοπία που απέδωσαν οι  
αιώνες της ιστορίας αυτού του τόπου» [Κ.Η. Μπίρης]*

Η πόλη ως σύνολο είναι ένα είδωλο, μία νοητική εικόνα, ένα σύμβολο. Εκτός από την πόλη εκεί έξω, υπάρχει και μια άλλη πόλη μέσα μας, με ξεχωριστή για τον καθένα νοηματοδότηση. Ο άνθρωπος ταυτίζεται με το χώρο, την γειτονιά του, τον οικισμό του, την πόλη του και νοηματοδοτεί τον χώρο του, ο οποίος αποκτά ιδιαίτερο χαρακτήρα, μια φυσιογνωμία και ένα προσωπείο. Υπάρχει πέρα από την αντικειμενική πραγματικότητα της πόλης και η υποκειμενική πόλη του καθενός μας, όπως υπάρχει και ο υποκειμενικός πολιτισμός μας. Η σημασιολόγηση προσωποποιεί τον απρόσωπο χώρο [Κ. Παρθενόπουλος, Σ. Παρθενοπούλου, 2010].

Σύμφωνα με τον Herman Hertzberger [2002]<sup>2</sup>, «Το πιο σημαντικό χαρακτηριστικό μιας πόλης είναι, ίσως, η συνεχής αλλαγή, εγγενής σ' ένα αστικό περιβάλλον, την οποία βιώνουμε ως φυσιολογική, καθημερινή κατάσταση. Η πόλη υπόκειται σε διαρκή αλλαγή, δε συμμορφώθηκε, ποτέ στο παρελθόν αλλά ούτε και τώρα, στους κανόνες της οργανικής ανάπτυξης και της λειτουργικής εξέλιξης, σύμφωνα με τους οποίους προσπάθησε ο άνθρωπος να της δώσει μορφή. Κάθε μέρα, κάθε εποχή, και στη διάρκεια του χρόνου λαμβάνουν χώρα προσωρινές και μόνιμες, τυχαίες και τακτικές αλλαγές.....Έτσι, στην πραγματικότητα κάθε παρέμβαση προκαλεί αλλαγή στη σημασία των άλλων κτισμένων μορφών, σε μεγαλύτερο η μικρότερο βαθμό. Προκειμένου όλοι και όλα να διατηρούν την ταυτότητα

<sup>2</sup>Herman Hertzberger [2002]: Μαθήματα για σπουδαστές της Αρχιτεκτονικής, Πανεπιστημιακές Εκδόσεις Ε.Μ.Π., Αθήνα, 2002

*τους σε κάθε περίπτωση, είναι απαραίτητο η κατάσταση να είναι ολοκληρωμένη ανά πάσα στιγμή μέσα στο χρόνο. Η διαδικασία της αλλαγής πρέπει να μας παρουσιάζεται σταθερά ως μία μόνιμη κατάσταση, γι' αυτό η μεταβλητότητα πρέπει να εμφανίζεται πάνω από όλα ως σταθερός παράγοντας, που συμβάλει στη σημασία κάθε μεμονωμένης μορφής».*

Οι σύγχρονες πόλεις στερούνται σημαντικά στοιχεία συμβολισμού, σημασιολογικού περιεχομένου, συναισθηματικής αγκύρωσης και ιστορικού βάθους. Έχουν χαθεί πολλά στοιχεία της αυθεντικότητας του αστικού χώρου, της αυθεντικότητας που υπογραμμίζει τον τρόπο ζωής και την εξέλιξη μιας κοινωνίας σ' έναν χώρο κατά τη διάρκεια μιας ιστορικής χρονικής περιόδου. Συχνά η σύγκρουση του σύγχρονου με το ιστορικό είναι αναπόφευκτη, καθώς το σύγχρονο επικάθεται στα ίχνη του παλαιού, αγνοώντας το.

**Σε αυτό το πλαίσιο οι «σταθμοί» της ιστορίας μας, οι αρχαιολογικοί χώροι, τα ιστορικά σύνολα και τα μνημεία, είναι ο συνδετικός κρίκος μεταξύ παρόντος και παρελθόντος, σύγχρονου και παλιού, μεταξύ χώρου και συλλογικής μνήμης, δίνοντας φυσιογνωμία και σημασιολογία στον αστικό χώρο. Είναι η «γέφυρα» μεταξύ των αλλαγών που συντελέστηκαν στο παρελθόν και έχουν αφήσει το αποτύπωμά του στο πέρασμα των χρόνων και του παρόντος, δηλαδή της σύγχρονης διαρκούς αστικής αλλαγής. Αυτή η αέναη αστική αλλαγή με τις πολλαπλές πτυχές έχει πάντα ως υπόβαθρο τα αρχέτυπα του παρελθόντος. Παρατηρείται λοιπόν στις μέρες μας, μια γενική ανάγκη της ανθρώπινης ύπαρξης για σύνδεσή της με την ιστορία και το παρελθόν της, καθώς η μνήμη μιας κοινωνίας ή ενός λαού, είναι το σύνολο των υλικών και πνευματικών έργων, που δημιούργησε ο λαός αυτός στο χώρο και στο χρόνο κατά το παρελθόν. **Στον αστικό ιστό δεν πρέπει να παρουσιάζονται «χρονικά κενά», αλλά πρέπει όλα τα στοιχεία****



**που συνθέτουν την εικόνα και την ταυτότητα της πόλης να διαπλέκονται μεταξύ τους οργανικά και συμπληρωματικά.**

Με πάνω από 150 χρόνια πρόσφατης ιστορίας και μερικές χιλιάδες χρόνια παλαιότερης, η πόλη της Αθήνας χαρακτηρίζεται από ιστορική συνέχεια και ιστορικό βάθος και διαθέτει ανεπανάληπτη «ιστορική φυσιογνωμία». Στο αστικό της τοπίο οι αρχαιολογικοί χώροι και τα ιστορικά σύνολα αποτελούν **«θραύσματα» παλαιότερων εποχών**, τεκμήρια και **ιζήματα της ιστορίας**. Είναι χώροι – μνημεία καθώς εγγράφουν πάνω τους μνήμη και ταυτόχρονα συντελούν στη συλλογική μνήμη και συνείδηση της κοινωνίας.

**Οι αρχαιολογικοί χώροι είναι δηλαδή τα δομικά στοιχεία των σύγχρονων πόλεων που προέρχονται από παλαιότερες εποχές και φέρουν ιστορική, πολιτιστική, αισθητική και συναισθηματική αξία** [Ζ. Πετρίδου, 2005]. Ο αστικός χώρος της Αθήνας χαρακτηρίζεται από μία ιδιαίτερα πλούσια στρωματογραφία με τεκμήρια που προέρχονται από πολλές περιόδους κατοίκησης, από την εποχή του χαλκού έως σήμερα και περιλαμβάνει διάσπαρτους, μικρούς και μεγαλύτερους αρχαιολογικούς χώρους στον ιστό του [J.E. Tomlinson, 2005]. Μπορεί αυτά τα ιστορικά σύνολα και μνημεία τα οποία βρίσκονται σε ολόκληρο το σημερινό αστικό χώρο της Αθήνας – και ελληνικό γενικά – να διαθέτουν διαφορετικές χρονικές και εννοιολογικές ενότητες όμως έχουν ένα κοινό χαρακτηριστικό: την ιστορία και τον φυσικό χώρο. **Τα «σημάδια», οι αποδείξεις του παρελθόντος πάνω στο χώρο δεν αποτελούν ένα τυχαίο άθροισμα, αλλά ένα ενιαίο σύνολο ιστορικά, επιστημονικά και καλλιτεχνικά.**

Είναι φανερό ότι οι αρχαιολογικοί χώροι, τα μνημεία και τα ιστορικά σύνολα συνθέτουν – μαζί με άλλους παράγοντες – το αστικό τοπίο της πόλης, αποτελώντας σημάδια του παρελθόντος σε έναν αστικό «καμβά» που μεταβάλλεται συνεχώς. Μέσα στην πόλη οι αρχαιολογικοί χώροι και τα ιστορικά σύνολα

αποτελούν έναν ισχυρό και πυκνό ιστό που γύρω τους έχει πλεχτεί η ζωή μας.

Τον ιστό αυτόν οφείλουμε να τον διαφυλάξουμε και να τον εντάξουμε στη νέα μορφή που παίρνει ο εθνικός χώρος. Όχι να τον εντάξουμε ως ένα κομμάτι, ή ακόμα χειρότερα σαν πολλά σκόρπια κομματάκια μέσα σε ένα όλο πιο ξένο περιβάλλον, αλλά σαν τμήμα οργανικό σε αυτό [Δ.Α. Ζήβας, 1991].

Σύμφωνα με τον Διονύση Α. Ζήβα [1991] είναι ζωτικής σημασίας η ένταξη των αρχαιολογικών χώρων και μνημείων στο ρυθμό και στις απαιτήσεις της σύγχρονης εποχής. Τα θραύσματα της ιστορίας και του πολιτισμού αποτυπώνονται τόσο χωρικά όσο και στη συλλογική μνήμη της κοινωνίας. Ο Δ. Ζήβας [1991], αναγνωρίζει την ανάγκη διατήρησης των μνημείων στον αστικό ιστό, θεωρεί όμως ότι η πλήρης αποκάλυψη των θραυσμάτων του παρελθόντος είναι αδύνατη, αλλά δεν έχει και κανένα νόημα για μια σύγχρονη πόλη. Κρίνει ότι η παρουσία των μνημείων αποτελεί μια σύγκρουση ανάμεσα στο δυναμικό, μεταβαλλόμενο παρόν των πόλεων και στο στατικό και αμετάβλητο παρελθόν τους.

Μέσα σε αυτό το πλαίσιο θεωρεί επιβεβλημένη την σύνθεση του παρόντος με το παρελθόν και την ένταξη των μνημείων στη σύγχρονη ζωή, ούτως ώστε να ενσωματώνουν την ιστορία στην ζωή της πόλης. Επίσης, θεωρεί ότι είναι ζωτικής σημασίας η επιλογή μεταξύ του να διατηρήσουμε τα μνημεία σαν μουσειακά αντικείμενα / εκθέματα / εμπορεύματα ή σαν ζωντανούς οργανισμούς ενταγμένους στο ρυθμό και τις απαιτήσεις της σύγχρονης εποχής. Τέλος ο μελετητής υποστηρίζει ότι το ιστορικό αντικείμενο δεν πρέπει να είναι απομονωμένο, απομακρυσμένο ή δυσπρόσιτο, ούτε περιφραγμένο με κάποιο κιγκλίδωμα, αλλά να τοποθετείται σαν ενεργό στοιχείο στο αστικό περιβάλλον, καθώς η ιστορία που αποτυπώνεται στον χώρο μέσω των μνημείων δεν προορίζεται μόνο για μάθηση,

αλλά και για βαθύτερη κατανόηση και βίωση [Π. Κρίκου, Α. Χελιώτη, 2015].

Όταν αυτοί οι χώροι δεν χρησιμοποιούνται κινδυνεύουν να φθαρούν και να διαγραφούν από την συλλογική μνήμη της κοινωνίας. Η ένταξη των ιστορικών/αρχαιολογικών θραυσμάτων στη σύγχρονη αστική ζωή θα ενσωματώσει την ιστορία στη ζωή της πόλης και θα μεταδώσει πληροφορίες από το παρελθόν στους θεατές/κάτοικους. Η ένταξη αυτή πρέπει να γίνει με τρόπο αρμονικό και συμπληρωματικό με τον υφιστάμενο αστικό ιστό, ενώ η λειτουργία «ιζημάτων» της ιστορίας πρέπει να αποτελεί μία πτυχή της καθημερινής αστικής ζωής. Τα ίχνη ενός τόπου και τα ιζήματα του χρόνου προσδίδουν στο χώρο ταυτότητα και δημιουργούν μία ξεχωριστή χωρική εμπειρία στο παρόν με αφετηρία το παρελθόν. Μέσα στη σύγχρονη πόλη της Αθήνας, είναι καίριο να διατηρηθούν τα ιστορικά ίχνη, η ήδη διαμορφωμένη συλλογική μνήμη, τα ορατά και άορα στοιχεία ενός χαμένου κόσμου και να «κουμπώσουν» ομαλά με τα νεότερα έργα και δημιουργήματα, έτσι ώστε ο τόπος να μην παρουσιάζει αντιθέσεις και ασυνέχειες [Π. Κρίκου, Α. Χελιώτη, 2015].

Το μνημείο και οι αρχαιολογικοί χώροι στο σύνολο τους είναι ένα κοινωνικό αγαθό, που πέραν από το ιστορικό και πολιτιστικό φορτίο που «κουβαλούν» και **κοινωνική σημασία**.

Σε μια εποχή που το κάθε τι αναθεωρείται, όπου το περιεχόμενο γνωστών και καθιερωμένων εννοιών μεταβάλλεται, τα μνημεία προσπαθούν να αποκτήσουν μια νέα διάσταση στο σύγχρονο παρόν. Το ιστορικό γίνεται «κοινωνικός αναγκαίος» και αναλαμβάνει ένα νέο ρόλο στην πολύπλοκη δομή της σύγχρονης εποχής. Είναι γεγονός πως το ενδιαφέρον για το ιστορικό παρελθόν δεν χαρακτηρίζει πλέον μόνο την ειδική επιστημονική κοινότητα. Ο αριθμός των συγχρόνων πολιτών που το εντάσσει στα ειδικά ενδιαφέροντα του, τα μελετά, τα ερευνά και τα αναζητεί στην καθημερινότητα του συνεχώς

πληθύνεται. Μια μεγάλη μερίδα πολιτών στρέφεται καθημερινά προς τον πολιτιστικό πλούτο, για να τα θαυμάσει, για να τα χαρεί, για να πλουτιστεί πνευματικά και ψυχικά. Αυτό το στοιχείο αναδεικνύει την **κοινωνική σημασία** του μνημείου. Ο σύγχρονος άνθρωπος επιστρέφει κατά ένα τρόπο στο παρελθόν, μέσα από τις διαδικασίες της συντήρησης, διατήρησης και ανάδειξης. Μέσα από αυτή τη διαδικασία προκύπτει η ανάγκη συνθέσεως αυτού του παρελθόντος με το παρόν, της σύνθεσης του αρχαιολογικού μνημείου με το σύγχρονο τοπίο. Η κοινωνική σημασία του μνημείου είναι αυτή που μας οδηγεί στην ανάγκη σύνδεσης του με καθημερινό παρόν. Αναδεικνύεται η ανάγκη μιας λειτουργικής σύνδεσης με τον αστικό ιστό της πόλης και ειδικότερα με τον δημόσιο χώρο, το χώρο που ζει δρα και μοιράζεται ο καθημερινός πολίτης με την κοινωνία. Η πνευματική ξεκούραση που προσφέρει η πολιτιστική δραστηριότητα αποτελεί καθημερινός στόχος ενός επιτυχημένου σχεδιασμού. Η προσέγγιση και η απόλαυση των ιστορικών μνημείων οφείλει να είναι ανεμπόδιστη, λειτουργικά ενταγμένη ίσως στις καθημερινές χωρικές εμπειρίες των πολιτών.

ο σύγχρονος άνθρωπος αν και έχει γοητευτεί με την τεχνολογική πρόοδο των ημερών, δεν παύει να φοβάται πως όσο και να τον ξεκουράζουν σωματικά δεν θα μπορέσουν ποτέ να αντικαταστήσουν την ψυχική και πνευματική ξεκούραση που να νιώθει αν περιηγηθεί στο πολύ πιο ανθρώπινο περιβάλλον που έχει κληρονομήσει από το παρελθόν, ανάμεσα δηλαδή στα μνημεία. ο χαρακτήρας του μνημείου αναπόφευκτα επανεκτιμάται και μεταβάλλεται τώρα σε **κοινωνικό αγαθό. Με το σύνθημα «ένα μέλλον για το παρελθόν μας» συνοψίζεται η καινούργια οπτική του προβλήματος.**

Αν μη τι άλλο, υπάρχει μία αλληλεξάρτηση στις έννοιες πόλη και πολιτισμός<sup>3</sup>. Αναγνωρίζεται η συμβολή της πόλης στη δημιουργία πολιτισμού, και το αντίστροφο, δηλαδή η συμβολή του πολιτισμού στη δημιουργία της πόλης [Κ. Παρθενόπουλος, Σ. Παρθενοπούλου, 2010].

---

---

<sup>3</sup> Ο πολιτισμός εμπεριέχει τα μνημεία, τους αρχαιολογικούς χώρους, τα ιστορικά σύνολα, τα ήθη και τα έθιμα ενός λαού.

### 3 | Συνύπαρξη ιστορικού και σύγχρονου χώρου – Η Ενοποίηση των Αρχαιολογικών Χώρων ως μια προσπάθεια ολοκληρωμένου πολεοδομικού σχεδιασμού και η σχέση τους με τους Δημόσιους χώρους |

Είναι γεγονός πώς από την εποχή των μεγάλων αρχιτεκτόνων Σταμάτη Κλεάνθη και Edward Schaubert για τον ανασχεδιασμό της πόλης, η ιδέα του καθορισμού μιας πολιτιστικής-ιστορικής ζώνης ήταν παρούσα από την πρώτη στιγμή. Προς την κατεύθυνση αυτή κινήθηκε το Ρυθμιστικό Σχέδιο των Αθηνών (Master Plan) [N. 1515/85], όπου έθεσε ξεκάθαρα στους στόχους του την προστασία και αναβάθμιση της πολιτισμικής κληρονομιάς καθώς και τον προγραμματισμό ποιοτικών παρεμβάσεων.

Από το 1990 και έπειτα, το ενδιαφέρον για τα ιστορικά κέντρα των πόλεων αυξήθηκε σημαντικά και έκτοτε αναζητούνται στρατηγικές ολοκληρωμένης προστασίας και αξιοποίησής τους [κ. Παρθενόπουλος, Σ. Παρθενοπούλου, 2010].

Ο σχεδιασμός για την Αθήνα δημιούργησε σταδιακά στην υιοθέτηση του όρου της «ενοποίησης» των Αρχαιολογικών χώρων. Με στόχο την υλοποίηση αυτού του οράματος ιδρύθηκε η Ενοποίηση Αρχαιολογικών Χώρων Αθήνας Α.Ε. τον Οκτώβριο του 1997 [ΦΕΚ Β 909/15.10.97].

Συγκεκριμένα, αποτελεί ένα πολυ-τομεακό εγχείρημα όπου συμμετέχουν το Υπουργείο Περιβάλλοντος, Χωροταξίας και Δημοσίων Έργων, και το Υπουργείο Πολιτισμού. Σκοπός της Ανώνυμης Εταιρείας με έδρα τον Δήμο Αθηναίων είναι η υλοποίηση του προγράμματος της ενοποίησης των αρχαιολογικών χώρων της Αθήνας. Με τον όρο ενοποίηση των αρχαιολογικών χώρων αναφέρεται η δημιουργία ενός ενιαίου δικτύου που θα περιλαμβάνει ένα πλέγμα στοιχείων όπως μνημεία,

αρχαιολογικούς χώρους, χώρους πρασίνου, ελεύθερους και κοινόχρηστους χώρους, χώρους πολιτιστικών δραστηριοτήτων και αναψυχής καθώς και κοινωφελείς εγκαταστάσεις [www.astynet.gr].

Το πρόγραμμα ενοποίησης στόχευσε στην αποκατάσταση της ιστορικής συνέχειας της πόλης και στη δημιουργία πόλων έλξης για τους Αθηναίους, διασφαλίζοντας ταυτοχρόνως, μια καλύτερη ποιότητα ζωής σε ένα περιβαλλοντικά, λειτουργικά και πολιτιστικά αναβαθμισμένο χώρο' (Γαλάνη, 2004). Η γραμμή σχεδιασμού θέτει ξεκάθαρα ως στόχο της την αρμονική συμβίωση της Πολιτιστικής κληρονομιά με τις σύγχρονες αστικές λειτουργίες.

**Αξίζει να αναφέρουμε του ειδικότερους στόχους του προγράμματος:**

- | Ανάκτηση της ιστορικής φυσιογνωμίας της πόλης.
- | Οργάνωση και αναβάθμιση των αρχαιολογικών χώρων.
- | Δημιουργία (ολοκλήρωση) ενιαίου δικτύου πεζοδρόμων το οποίο θα συνδέει τις αρχαιολογικές ζώνες και θα αποκαθιστά μερικώς τις αρχαίες διαδρομές. Το δίκτυο αυτό θα περιλαμβάνει τους ήδη πεζοδρομηθέντες σημαντικούς άξονες της Διονυσίου Αρεοπαγίτου, Απ. Παύλου, Ερμού, καθώς και πολλούς άλλους λιγότερο σημαντικούς δρόμους στις παλαιές συνοικίες της Πλάκας, του Ψυρρή, του Μεταξουργείου, του Θησείου, κλπ.
- | Δημιουργία περιοχών πρασίνου και ελευθέρων χώρων οι οποίοι θα "διατρέχουν" ολόκληρη την περιοχή. Το έργο έχει εξασφαλίσει σημαντική αύξηση των ελευθέρων και χώρων πρασίνου σε συνδυασμό με νέες δενδροφυτεύσεις στο δίκτυο πεζοδρόμων που υλοποιήθηκε αλλά και θα συμπληρωθεί σταδιακά ώστε να αποτελέσει ολοκληρωμένη παρέμβαση.

- | Αποκατάσταση και συντήρηση μνημείων και εξωραϊσμό κτηρίων (ανανέωση προσόψεων, αισθητική αποκατάσταση, καθαίρεση διαφημιστικών πινακίδων κλπ.)
- | Θεσμοθέτηση χρήσεων γης και διατύπωση κανονισμών συμβατών με τη φιλοσοφία και τους στόχους της όλης παρέμβασης.
- | Μείωση της πυκνότητας και του Σ.Δ. σε περιοχές οι οποίες επηρεάζουν το χαρακτήρα των υπό ενοποίηση ζωνών.
- | Εφαρμογή κυκλοφοριακών ρυθμίσεων σχετικών με τα Μέσα Μαζικής Μεταφοράς (MMM) και την κυκλοφορία και δημιουργία χώρων στάθμευσης σε αντιστοιχία με το σύστημα MMM (ενδεχομένως και εκτός ιστορικού κέντρου για τα τουριστικά λεωφορεία).

Το αναλυτικό πρόγραμμα των παρεμβάσεων έτσι όπως αναφέρεται στο καταστατικό λειτουργίας του Ε.Α.Χ.Α περιλαμβάνει τις εξής περιοχές παρέμβασης:

1. Κεραμεικός - Πειραιώς - Ιερά οδός - Γκάζι - Θησείο
2. Αρχαία Ρωμαϊκή Αγορά- βιβλιοθήκη Αδριανού - Πλάκα
3. Ακρόπολη - Διον.Αεροπαγίτου - Αποστόλου Παύλου - Φιλοπάππου - Μακρυγιάννη
4. Ακαδημία Πλάτωνος - Μεταξουργείο - Ψυρρή
5. Εμπορικό Τρίγωνο (Σταδίου-Μητροπόλεως-Ερμού-Αθηνάς)- Μοναστηράκι
6. Ολύμπειο - Ζάππειο - Στάδιο - Αρδήτιος

Ωστόσο, η ανώνυμη εταιρία Ενοποίηση Αρχαιολογικών Χώρων και Αναπλάσεις (Ε.Α.Χ.Α.) στις 15 Ιανουαρίου του 2014 και με Π.Δ. για τις Διοικητικές Απλουστεύσεις -Καταργήσεις, Συγχώνευσης Νομικών Πρόσωπων Και Υπηρεσιών Του Δημοσίου Τομέα, η εταιρεία καταργείται και σύμφωνα με το άρθρ. 7 του εν λόγω Π.Δ.: «Οι σκοποί και οι αρμοδιότητες της εν λόγω εταιρίας, όπως προκύπτουν από τον ιδρυτικό της νόμο, τις λοιπές κείμενες διατάξεις και το οικείο καταστατικό της,



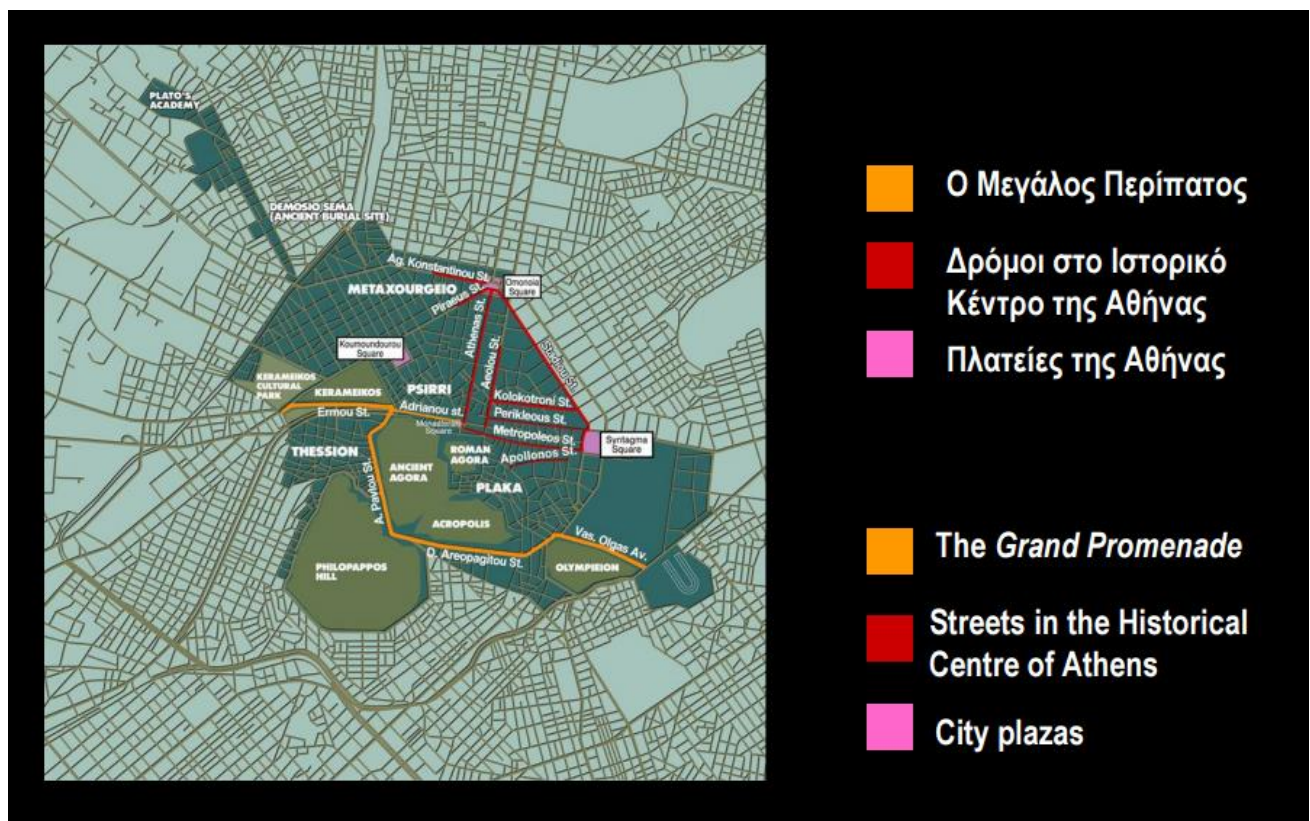
επιδιώκονται εφεξής και ασκούνται από το Υπουργείο Περιβάλλοντος, Ενέργειας και Κλιματικής Αλλαγής και ειδικότερα από τη Διεύθυνση Ειδικών Έργων Αναβάθμισης Περιοχών της Γενικής Διεύθυνσης Προγραμματισμού και Έργων της Γενικής Γραμματείας Χωροταξίας και Αστικού Περιβάλλοντος».

Αξίζει να αναφερθούν ορισμένες από τις σημαντικότερες διεκδικήσεις από την υλοποίηση του προγράμματος. Συγκεκριμένα, ανακαινίστηκαν οι όψεις κτηρίων βασικών οδών του Ιστορικού Κέντρου. Επιπρόσθετα, αναφέρουμε τη προσπάθεια αισθητικής αποκατάστασης των όψεων της Πλατείας Ομονοίας ενώ έχουν ολοκληρωθεί παρεμβάσεις στις όψεις κτηρίων των οδών Πειραιώς, Αγίου Κωνσταντίνου, Αθηνάς, Αιόλου, Σταδίου, Μητροπόλεως, Κολοκοτρώνη, Αδριανού, Ερμού κ.λπ. (Γαλάνη, 2004)

Δημιουργήθηκε ο **‘Μεγάλος Περίπατος’**, που περιλαμβάνει την πεζοδρόμηση Διον. Αρεοπαγίτου, Αποστόλου Παύλου, Αδριανού και Ερμού. Επιπρόσθετα δημιουργήθηκαν πλατώματα κατά μήκος της διαδρομής ενώ παράλληλα έγιναν έργα σε δημόσιους χώρους και πλατείες όπως στο Σύνταγμα, στην Κουμουνδούρου, στην Ομόνοια και την πλατεία Κεραμεικού. Σκοπός των παρεμβάσεων ήταν η αναβάθμιση της πολιτιστικής φυσιογνωμίας της πόλης αλλά και η θέαση τους από το ‘Μεγάλο Περίπατο’. Οι κάτοικοι της πόλης θα έρχονται με αυτό τον τρόπο σε καθημερινή επαφή με τα μνημεία ενώ θα δημιουργείται το αίσθημα ενός ‘Ανοικτού Μουσείου’ προσεγγίσιμο από όλους τους πολίτες ως συνέχεια του αστικού ιστού. Τα υλοποιημένα έργα περιλάμβαναν πλακοστρώσεις, φυτεύσεις, δημιουργία υπαίθρων καθιστικών και πλατωμάτων όλα στραμμένα προς το ιστορικό τοπόσημο. Αξίζει να σημειώσουμε την περιοχή που εντοπίζεται στην δυτική πλαγιά της Ακρόπολης και η οποία δόθηκε για την ενοποίηση των αρχαιολογικών χώρων και την ελεύθερη κίνηση των πεζών.

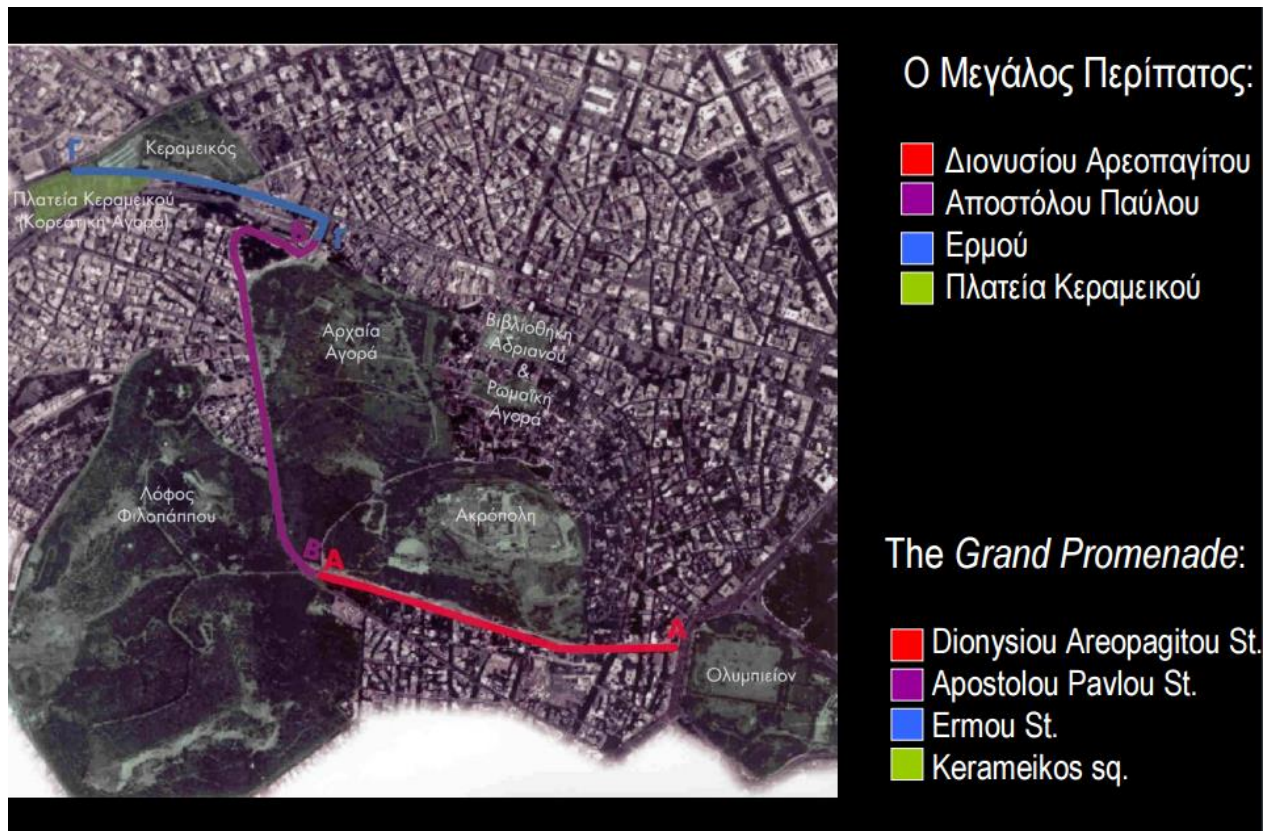
Καταληκτικά, η ΕΑΧΑ απαλλοτρίωσε και κατεδάφισε στο τέρμα του Μεγάλου Περιπάτου, στη συμβολή των οδών Ερμού και Πειραιώς, συγκρότημα παλαιών κατοικιών και αποθηκών τη λεγόμενη «Κορεάτικη Αγορά» και δημιούργησε στο ίδιο σημείο μια καινούρια πλατεία, την Πλατεία Κεραμεικού δημιουργώντας περισσότερα από 10 στρέμματα πρασίνου, αλλάζοντας την εικόνα της περιοχής [Μπελαβίλλας Ν., 2007].

Χάρτης 1 | Περιοχή Παρέμβασης της ΕΑΧΑ ΑΕ



πηγή | [http://library.tee.gr/digital/m2201/m2201\\_galani.pdf](http://library.tee.gr/digital/m2201/m2201_galani.pdf) [ανάρτηση  
15/06/2016]

Χάρτης 2 | Ο «Μεγάλος Περίπατος»



πηγή | [http://library.tee.gr/digital/m2201/m2201\\_galani.pdf](http://library.tee.gr/digital/m2201/m2201_galani.pdf) [ανάρτηση  
15/06/2016]

Είναι γεγονός πως η υλοποίηση του προγράμματος της Ενοποίησης των Αρχαιολογικών Χώρων δεν έχει ολοκληρωθεί ακόμη. Συγκεκριμένα, έχουν υλοποιηθεί κυρίως τα έργα της πεζοδρόμησης, ενώ εκείνα της ουσιαστικής ενοποίησης παραμένουν στην κατάσταση της μελέτης. Οι Ολυμπιακοί Αγώνες αποτέλεσαν κομβική στιγμή για την συστηματική υλοποίηση τέτοιων παρεμβάσεων. Τα στενά χρονικά όρια όμως επέτρεψαν κυρίως παρεμβάσεις βελτίωσης της αισθητικής εικόνας της πόλης ενώ ό,τι δεν υλοποιήθηκε στα πλαίσια αυτά κινδυνεύει να μην πραγματοποιηθεί ή να μην είναι της επιδιωκόμενης ποιότητας [Φιλιππάκης Δ., 2010]. Είναι γεγονός πως ο ελληνικός χωρικός σχεδιασμός χρησιμοποιεί συχνά εκφράσεις όπως παράκαμψη, διευκόλυνση, αναπροσαρμογή με αποτέλεσμα η υλοποίηση να αποκλίνει πολλές φορές αρκετά από το αρχικό

όραμα κάνοντας παράλληλα εκπτώσεις στην 'ποιότητα'. Ένα από τα σημεία που αξίζει να υπογραμμίσουμε στην υλοποίηση του προγράμματος είναι η μη λειτουργική συνέχεια του Περιπάτου προς τα δυτικά και την Ακαδημία Πλάτωνος. Συγκεκριμένα, ο πεζός αναγκάζεται σε ένα αμήχανο πέρασμα πάνω από τις γραμμές του τρένου επί της οδού Κωνσταντινουπόλεως. Στη συνέχεια, αξίζει να αναφερθούμε στον χαρακτήρα των παρεμβάσεων των τελευταίων δεκαετιών, όπου κυριαρχεί η τάση για προβολή του τόπου [place marketing] στο διεθνές στερέωμα μέσω της διαφήμισης της ιδιαιτερότητάς του. Η Αθήνα στο παιχνίδι της «πολεο-διαφήμισης» επενδύει στον πολιτιστικό της πλούτο, στην προσπάθεια επιβίωσης της στο διεθνές παιχνίδι του ανταγωνισμού.

Τέτοιες σχεδιαστικές πρακτικές σχετίζονται άμεσα με τον όρο «παγκοσμιοποίηση». Η παγκοσμιοποίηση είναι ένας «δυτικός» τρόπος θεώρησης του κόσμου «που ενσωματώνει συγκεκριμένες πολιτικές και κοινωνικές πρακτικές και τόπους, ενώ αποκλείει άλλες» [Βαΐτου Ντ., 2004:14].

Έτσι, ο μνημειακός πλούτος της Αθήνας, οφείλει να αναδειχθεί μέσα από αυτό το «δυτικό» φίλτρο [Φιλιππάκης Δ., 2010]. Μια τέτοια προσέγγιση ελλοχεύει τον κίνδυνο, κάθε αρχαιολογικός χώρος, να μετατραπεί σε τοπίο που προσφέρεται για «κατανάλωση» στη διεθνή αγορά. Μια τέτοια διαδικασία τροφοδοτεί τον δισταγμό μπροστά σε ριζικότερες παρεμβάσεις που θα ενοποιούσαν ουσιαστικά το μνημειακό σύνολο στον αστικό ιστό.

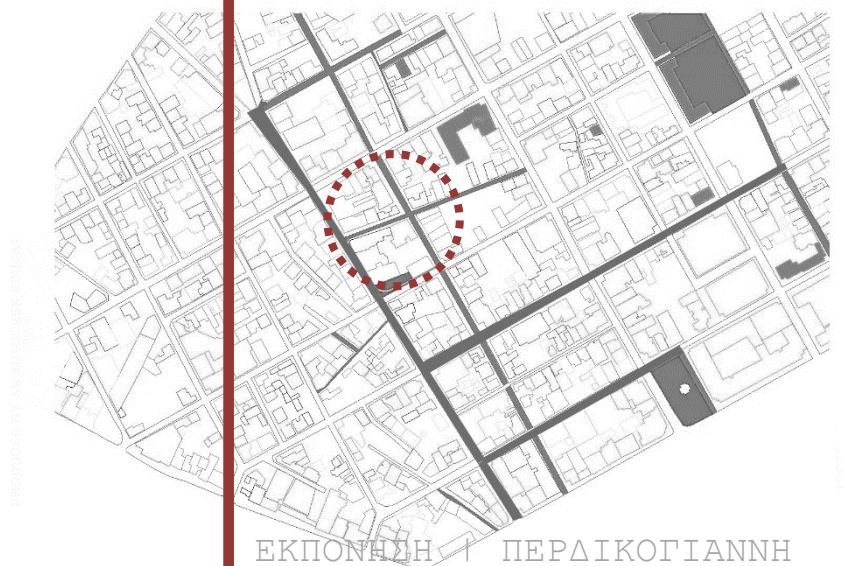
«Σύγχρονα Αρχαιολογικά Τοπία | Εργαλείο Αναβάθμισης του Αστικού  
Τοπίου | Δημόσιο Σήμα, Αθήνα»

ΕΘΝΙΚΟ ΜΕΤΣΟΒΙΟ ΠΟΛΥΤΕΧΝΕΙΟ

ΣΧΟΛΗ ΑΡΧΙΤΕΚΤΟΝΩΝ ΜΗΧΑΝΙΚΩΝ | ΔΠΜΣ: ΠΟΛΕΟΔΟΜΙΑ-ΧΩΡΟΤΑΞΙΑ

ΜΑΘΗΜΑ: ΟΦΕΙΣ ΤΟΥ ΑΣΤΙΚΟΥ ΤΟΠΙΟΥ ΣΤΟ ΔΗΜΟΣΙΟ ΧΩΡΟ.ΠΟΛΗ,  
ΦΥΣΗ ΚΑΙ ΝΕΕΣ ΤΕΧΝΟΛΟΓΙΕΣ | ΔΙΔΑΣΚΟΝΤΕΣ: Ι.ΠΟΛΥΖΟΣ,  
ΑΘ.ΑΡΑΒΑΝΤΙΝΟΣ, Σ.ΜΑΥΡΟΜΑΤΗ

ΜΕΡΟΣ 2 | ««ΛΕΙΤΟΥΡΓΙΚΗ ΕΝΤΑΞΗ  
ΑΡΧΑΙΟΛΟΓΙΚΟΥ ΧΩΡΟΥ ΣΤ ΑΣΤΙΚΟ ΤΟΠΙΟ  
| ΔΗΜΟΣΙΟ ΣΗΜΑ, ΑΘΗΝΑ



ΕΚΠΟΝΗΤΗ | ΠΕΡΔΙΚΟΓΙΑΝΝΗ  
ΣΑΜΑΡΕ - ΔΑΝΑΪΔΑ

AN EDUCATIONAL PRODUCT

Περιεχόμενα |

**Κεφάλαιο 4** | Δημόσιο Σήμα | Ανάγνωση Περιοχής Μελέτης |

**Κεφάλαιο 5** | Δημόσιο Σήμα | Κεραμεικός – Η ανάγκη επέκτασης  
των κεντρικών και πολιτιστικών λειτουργιών προς τα δυτικά

---

**4 | Δημόσιο Σήμα | Ανάγνωση Περιοχής  
Μελέτης |**



Στην αρχαία ελληνική αρχιτεκτονική **«Δημόσιο Σήμα» ονομαζόταν το Δημόσιο Νεκροταφείο** της πόλης της Αθήνας.

Ο αρχαιολογικός χώρος λοιπόν του Δημοσίου Σήματος αποτελεί το χώρο ταφής των επιφανών πολιτών κατά την αρχαιότητα. Μέγιστη σημασία για την ιστορία της αρχιτεκτονικής και της τέχνης έχει το μεγάλο νεκροταφείο των Αθηνών, ο Κεραμεικός που εκτείνεται στα Β.Δ. της αρχαίας πόλης, κοντά στο Δίπυλο και τον δρόμο προς την Ακαδημία. Εκεί ήταν και το Δημόσιο Σήμα, όπου σήμερα εντοπίζεται μεταξύ των οδών Πλαταιών και Σαλαμίνας [Αλυγίζος Α., Μαντζούφας Σ., 2012]. Στον χάρτη 1 παρουσιάζεται η θέση του αρχαιολογικού χώρου.

Χάρτης 3 | Δημόσιο Σήμα | Η θέση του Αρχαιολογικού χώρου



Η αρχή της αρχαιολογικής περιοχής βρισκόταν έξω από το Δίπυλο στον Κεραμεικό, την σημαντικότερη πύλη της Πόλης. Αφορούσε σε μια διαδρομή πλάτους 40 μ. και μήκους 1.100μ που κατέληγε στην Ακαδημία Πλάτωνος. Σήμερα, το Δημόσιο Σήμα, εντοπίζεται κάτω από τις οδούς Πλαταιών και Σαλαμίνας στην περιοχή Κεραμεικού - Μεταξουργείου. Στο Δημόσιο Σήμα οι Αθηναίοι ενταφίαζαν κατά τον 4<sup>ο</sup> και 5<sup>ο</sup> π.Χ. αιώνα, τους πεσόντες σε μάχες και τα σημαίνοντα πρόσωπα της Αθήνας. Εκτιμάται πως στο Δημόσιο Σήμα ο Περικλής εκφώνησε τον

Επιτάφειο Λόγο. Όπως αναφέρθηκε αποτέλεσε χώρος ταφής επιφανών προσώπων όπως ο ίδιος ο Περικλής, , ο Κλεισθένης, ο Αριστογείτον κ.ά. [Σωτηρόπουλος:95]

Η πρώτη επαφή με τον αρχαιολογικό χώρο τοποθετείται κατά το 1870 από τον τότε διευθυντή της Ελληνικής Αρχαιολογικής Εταιρείας Στ. Κουμανούδη. Στη συνέχεια το 1997, κατά τη διάρκεια εργασιών για την ανέγερση ενός μικρού θεάτρου για την περιοχή αποκαλύφθηκε τμήμα του ιστορικού χώρου στην οδό Σαλαμίνας 35. Εντός των ευρημάτων ήταν πέντε ταφικά μνημεία, κεραμική τέχνη, αγγεία με περίτεχνη ζωγραφική διακόσμηση και σκηνές μάχης ή αποχαιρετισμού [www.odysseus.culture.gr]. Επιπρόσθετα, κατά το 2010, τα αρχαιολογικά ευρήματα εμπλουτίστηκαν με ένα επιβλητικό άγαλμα λέοντα ύψους 1,5 μ. και μήκους 2 μ., όπως και ψήγματα χρυσού, που ενισχύουν τα δεδομένα για την ταφή ατόμων από πλούσιες οικογένειες ή σημαίνοντα πρόσωπα της εποχής [www.odysseus.culture.gr].

Ωστόσο, ο αρχαιολογικός χώρος παραμένει ακόμα και σήμερα μη αντιληπτός από τους κατοίκους καθώς η αξιοποίηση και ανάδειξη του παραμένει ημιτελής. Η υποβαθμισμένη εικόνα του υπό απαλλοτρίωση οικοπέδου ώθησε σε μια θετική ακτιβιστική προσπάθεια κοινωνικών οργανώσεων της περιοχής με σκοπό την αναβάθμιση της εικόνας του αρχαιολογικού χώρου. Με σύνθημα «Το Δημόσιο Σήμα ενώνει» η Ε.Κ.Α.Π σε συνεργασία με τοπικούς συλλόγους και πολιτιστικές εταιρίες, αναφέρει: *«κάτοικοι και επαγγελματίες του Κεραμεικού, ομάδες πολιτών, σύλλογοι και πολιτιστικές εταιρίες καθαρίζουμε και διαμορφώνουμε προσωρινά το υπό απαλλοτρίωση οικόπεδο, στήνοντας ταυτόχρονα μια μικρή γιορτή σε όλη τη γειτονιά. Ο κοινός στόχος είναι να αρχίσουν το συντομότερο δυνατό ανασκαφές, προβάλλοντας ταυτόχρονα τα πολλαπλά οφέλη που είναι δυνατόν να προκύψουν από τη συνύπαρξη της αρχαίας με τη σύγχρονη πόλη, η οποία σέβεται το παρελθόν της. Σε*



αυτό το πλαίσιο, αναδεικνύουμε νεότερα μνημεία της οδού Σαλαμίνας, κτίρια που υπογραμμίζουν τον αρχιτεκτονικό πλούτο του Κεραμεικού. Προγραμματίζονται ξεναγήσεις στον ωραίο αυτό πεζόδρομο, αλλά και σε μια σειρά από ωραία σπίτια που ανοίγουν την πόρτα τους στους Αθηναίους» [www.akadimia-platonos.blogspot.gr]. Στην πρωτοβουλία που διοργανώθηκε κατά το 2011, συμμετείχαν: Ο Σύλλογος Ενωτικής Πρωτοβουλίας Κεραμεικού – Μεταξουργείου και γύρω περιοχών «Δημόσιο Σήμα», η αστική μη κερδοσκοπική εταιρεία για την προστασία και ανάδειξη του Κεραμεικού – Μεταξουργείου «ΚΜ Πρότυπη Γειτονιά», Η Ελληνική Εταιρεία Περιβάλλοντος και Πολιτισμού, Ο πολιτιστικός χώρος «ΑΤΟΡΟΣ», το διεθνές μη κυβερνητικό δίκτυο «Ο Κόσμος της Αθήνας», οι Αθηναίοι στην πράξη «atenistas», ο πολιτιστικός χώρος «BIOS», το ατελιέ του designer και ζωγράφου Μιχάλη Κατζουράκη [Περπινιά Σ., Τσελεμέγκου Λ., Χάγιου Κ., 2014].

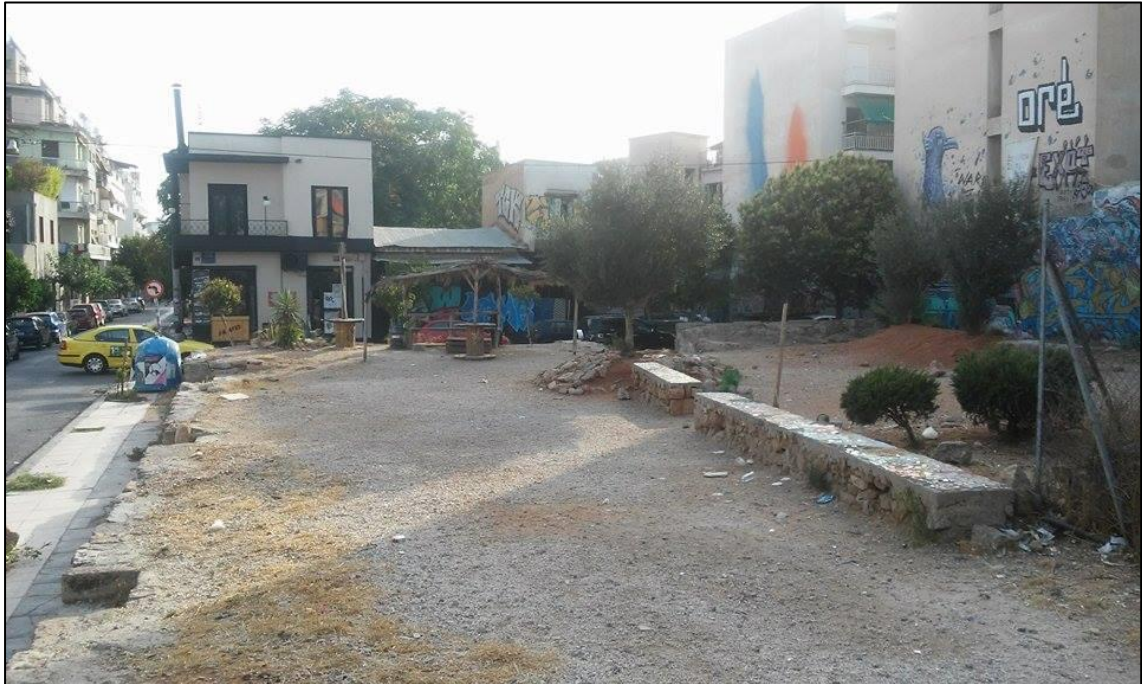
Εικόνα 1 | Δημόσιο Σήμα | Ο αρχαιολογικός Χώρος σήμερα [1]



ιδία λήψη | 15/06/2016

Εικόνα 2 | Δημόσιο Σήμα | Ο αρχαιολογικός Χώρος σήμερα [2]

ιδία λήψη | 15/06/2016



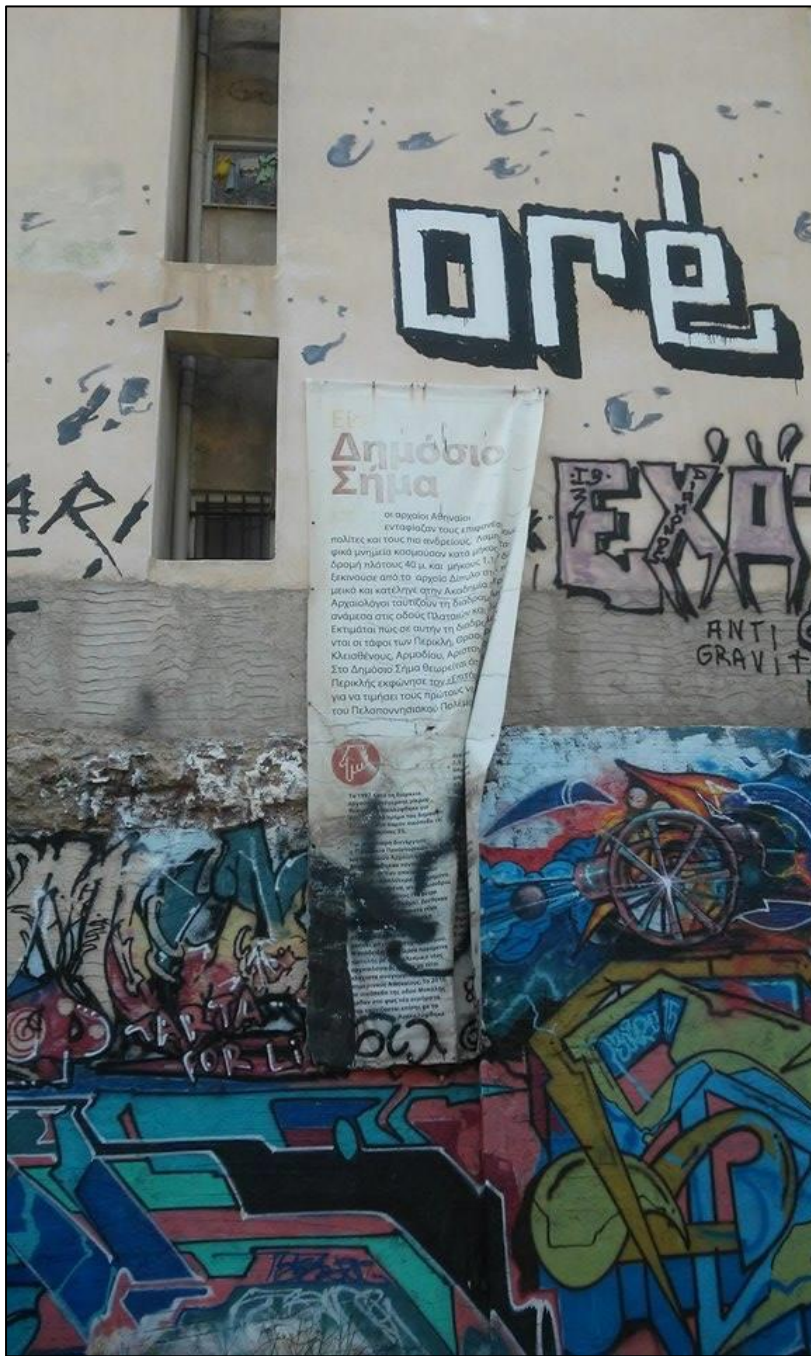
Εικόνα 3 | Δημόσιο Σήμα | Ο αρχαιολογικός Χώρος σήμερα [3]

ιδία λήψη | 15/06/2016





Εικόνα 4 | Δημόσιο Σήμα | Ο αρχαιολογικός Χώρος σήμερα [4]



ιδία λήψη | 15/06/2016

## 5 | Δημόσιο Σήμα | Κεραμεικός – Η ανάγκη επέκτασης των κεντρικών και πολιτιστικών λειτουργιών προς τα δυτικά |

*“Ο πολεοδομικός ιστός ως καμβάς σε συνδυασμό με τα  
σωζόμενα μνημεία και τις αρχαιότητες της πόλης,  
συγκροτούν το σύνολο εκείνο, που με τον καλύτερο τρόπο  
μπορεί να ερμηνεύσει ένα πλήθος φαινομένων που  
αναπτύσσονται στον φυσικό και τον αστικό χώρο” [Δ.Α.  
Ζήβας, 1991]*

Λειτουργική επανένταξη

Η ανάδειξη και η ένταξη των ιστορικών σημείων της Αθήνας στον αστικό ιστό σε μια εποχή πολιτιστικής κρίσης και κρίσης αξιών αποτελεί επιτακτική ανάγκη. Μέσα από την ανάδειξη του παρελθόντος στοχεύουμε στην καθημερινή επαφή του πολίτη με τον ιστορικό παρελθόν σε μια προσπάθεια κατανόησης και εκτίμησης του τοπιακού πλούτου. **Με το όρο ένταξη αναφερόμαστε στην συσχέτιση των αρχαιολογικών χώρων με το πλέγμα των αστικών λειτουργιών.** Είναι κατανοητό πως η ένταξη σε ένα δίκτυο ελεύθερων χώρων καθώς και η οικονομική άνθιση των παρακείμενων περιοχών αποτελεί έναν επιθυμητό στόχο. **Ωστόσο ο πραγματικός στόχος θα επιτευχθεί μέσω της καθημερινής σύνδεσης με το παρελθόν και τη βίωση του από το σύνολο των πολιτών.** Όπως αναφέρει ο Ζήβας [Δ.Α. Ζήβας, 1991], «Μέσω της ένταξης και όχι μόνο της προστασίας των αρχαιολογικών χώρων επιτυγχάνεται αποτελεσματικά η άρση αδιεξόδων και συγκρούσεων του ιστορικού και του σύγχρονου και στη γέννηση μιας νέας δημιουργικής σύνθεσης των δύο».

Η χρήση αυστηρών αρχαιολογικών ζωνών όπως έχουν διατυπωθεί στην πολεοδομική νομοθεσία και ως εργαλείο αστικού σχεδιασμού είναι πλέον ακατάλληλη για να διαχειριστεί το πολύπλοκο πλέγμα των σχέσεων που αναπτύσσεται εντός των

περιοχών σχεδιασμού. Η υλοποίηση των σύγχρονων προσεγγίσεων των αρχαιολογικών τοπίων αναπόφευκτα έχει οδηγήσει σε φαινόμενα απαξίωσης και έλλειψης σύνδεσης τους με το παρόν. Οι αρχαιολογικοί χώροι παραμένουν ακόμα και σήμερα αναξιοποίητα αστικά κενά μη ενταγμένα στην κοινωνική πραγματικότητα. **Μια μοντέρνα προσέγγιση του αρχαιολογικού σχεδιασμού μετατοπίζει το ενδιαφέρον και τον στόχο του σχεδιασμού από το αντικείμενο στις σχέσεις που αναπτύσσονται μεταξύ τους** [Caruano A., 2016].

Επιπρόσθετα, οι αρχαιολογικοί χώροι και τα μνημεία μπορούν σε κάθε περίπτωση να αποκτήσουν λειτουργία χρηστική, δηλαδή να χρησιμεύουν ως λειτουργικό στοιχείο στην πόλη, καταλύοντας την απομόνωση και τη αποξένωση από το αστικό περιβάλλον και την αντίθεση τους προς αυτό, να ενταχθούν ως στοιχείο οργανικό-λειτουργικό στην όλη δομή και οργάνωση της πόλης. Μπορούν ως ένα βαθμό να βρεθούν τόσο τα όρια στα οποία μπορεί να φτάσει η λειτουργική επανένταξη του μνημείου στον ιστό της πόλης, όσο και η κατάλληλη κάθε φορά λύση για κάθε συγκεκριμένο μνημείο άρα και για το σύνολο των μνημείων της πόλης. Σκοπός είναι να καθοριστεί η επιθυμητή δυνατή χρήση σε κάθε περίπτωση, μόνο έτσι θα μπορέσουν τα μνημεία να συνεχίσουν να ζουν και να πλουτίσουν με τη παρουσία τους στο κτισμένο αστικό περιβάλλον συμβάλλοντας στην πολεοδομική ανανέωση [Ζηβας:146].

Σύμφωνα με την Christine Boyer, *“τα επάλληλα στρώματα ιστορικού χρόνου ή τα διαφορετικά αρχιτεκτονικά δεδομένα καλλιεργούν μια εμπειρία ποικιλομορφίας στην σύγχρονη πόλη. Ιδιαίτερα τις τελευταίες δεκαετίες του 20<sup>ου</sup> αι. αυτά τα αρχιτεκτονικά ίχνη έγιναν σημαντικά μέρη άντλησης ευχαρίστησης. Ίσως είναι αυτή η άπιαστη ποιότητα των παλαιών τόπων ή η αβέβαιη κατάσταση της ύπαρξης τους που να προσφέρει τέρψη στον θεατή. Η η τέρψη μπορεί να*

προκύπτει από το ότι τα θραύσματα ανασύρουν ξεχασμένες μνήμες ή επειδή η αρχέγονη λειτουργία τους και ο αρχικός σκοπός της ύπαρξής τους έχει σβήσει, επιτρέποντας στον παρατηρητή να τα υποκαταστήσει με επινοημένες παραδόσεις και φαντασιακές διηγήσεις. Ίσως να είναι πάλι, επειδή αυτά τα ίχνη του παρελθόντος διακόπτουν τον συνηθισμένο γρήγορο ρυθμό ζωής και ως «αντιρροές'' αντίστροφες πορείες στον ρου των γεγονότων, προς στιγμήν ανατρέπουν τις κατευθύνσεις και τα σχέδια του ταξιδιώτη'' (Boyer 1994).

**Η μετατροπή της εμπειρίας των αρχαιολογικών χώρων σε καθημερινό βίωμα μέσω της ένταξής τους στην καθημερινότητα των πολιτών και τον αστικό ιστό,** είναι ικανή να προσφέρει αυτή την ευχαρίστηση και πνευματική τέρψη. Παράλληλα ο επισκέπτης ωθείται σε μια εξερεύνηση των επάλληλων στρωμάτων και διαδοχικών μετασχηματισμών της πόλης καθώς και στην ιχνηλασία του παρελθόντος. Ο κάτοικος μετατρέπεται αναπόφευκτα σε έναν εξερευνητή, τουρίστα μέσα στην ίδια του την πόλη. Καλείται να ανακαλύψει τις διαδοχικές εγγραφές της, για τις οποίες ωστόσο δεν διαθέτει σημαντική γνώση. Η περιήγηση και εξερεύνηση των αρχαιολογικών χώρων ανακαλύπτουν παράλληλα επάλληλες προσπάθειες κοινωνικής οργάνωσης. Όπως αναφέρει ο Φιλιππίδης και Μωραίτης [1993]: «Αλλωστε, τα επάλληλα στρώματα συνιστούν ισχυρότατο εποπτικό παράδειγμα των διαφοροποιημένων ιστορικά προσεγγίσεων με τις οποίες οι κοινωνίες καταλαμβάνουν τον αστικό χώρο». Αυτός ο μετασχηματισμός του χώρου μέσω των κοινωνικών διεργασιών είναι που προσφέρει ένα μεγάλο όγκο πληροφοριών και γνώσης για την σύγχρονη πραγματικότητα. Η ανάδειξη και προστασία της ιστορίας δεν αφορά μόνο στην προστασία της αισθητικής της διάστασης αλλά και μια σημαντική πηγή διεξαγωγής συμπερασμάτων για τις μελλοντικές γενεές. Με αυτόν τον τρόπο δίνεται στους αρχαιολογικούς χώρους όχι μόνο η αξία ενός άρτιου αισθητικά μνημείου αλλά και ως στοιχείο

ενταγμένο στην καθημερινότητα και ως αστικός παράγοντας που προωθεί την ανάπτυξη της σύγχρονης πόλης [Δασκαλάκη και Ηλιάδη, 2013].

Σε αυτό το σημείο, **είναι σημαντικό να αναφέρουμε την έννοια του χρόνου**, η οποία στις περιπτώσεις των αρχαιολογικών τόπων συνδυάζεται με την χωρική εμπειρία του ιστορικού τόπου. **Η έννοια αυτή λειτουργεί ως μια «τέταρτη διάσταση» για την αντίληψη του και ενεργοποιεί τη δυνατότητα της μνήμης**. Και ακριβώς αυτή η δυνατότητα είναι που θέτει το ζήτημα για το πως όταν ο αρχαιολογικός χώρος ενσωματώνεται οργανικά στην αστική καθημερινότητα, μετατρέπεται σε βίωμα του κατοίκου της πόλης. **Μόνο όταν ο αρχαιολογικός χώρος αποτυπώνεται στην συνείδηση ως καθημερινό βίωμα ο κάτοικος εισέρχεται στο παρελθόν, εγκαθιδρύοντας μια ζωτική σχέση με αυτό**.

**Η μετατροπή των αρχαιολογικών χώρων σε ζωτικά τμήματα του αστικού ιστού και ζωντανά ίχνη του παρελθόντος στην σύγχρονη πραγματικότητα, τροφοδοτεί την αφύπνιση της συλλογικής μνήμης της ιστορίας**. «Αυτή ακριβώς η συλλογική μνήμη δεν θα πρέπει να ειπωθεί ως μια αόριστη, ασαφούς νοήματος έννοια, αλλά ως απαραίτητη συνθήκη για τη συγκρότηση όρων κοινωνικής συνοχής, υποδεικνύοντας στο κοινωνικό σύνολο ότι έχει εύρος ζωής μεγαλύτερο από τον παρόντα χρόνο, επομένως έχει και τις δυνατότητες και την υποχρέωση να επαυξήσει το χρόνο ζωής του πέραν του πεπερασμένου χρόνου μιας γενεάς» [Boyer, 1994].

Με αυτό τον τρόπο, όχι μόνο πιστοποιείται η σχέση με το ιστορικό παρελθόν ή γίνονται κατανοητές οι εθνικές καταβολές, αλλά και δίνεται το έναυσμα για την παραγωγή προβολών στο μέλλον, σε πνεύμα αναζωογονημένης εθνικής συνείδησης, ενισχυμένης αξιοπρέπειας και αυτοεκτίμησης για την κατοίκηση μας [Δασκαλάκη και Ηλιάδη, 2013].

Η ενίσχυση της πολιτισμικής φυσιογνωμίας της ελληνικής πόλης καθιστά αναγκαία τη σωστή διαχείριση και αξιοποίηση των αρχαιολογικών τοπίων. Υπό αυτό το πρίσμα, ο δημόσιος χώρος του μέλλοντος οφείλει να περιλαμβάνει ως αναπόσπαστο κομμάτι του τη χωρική εμπειρία των αρχαιολογικών χώρων. Η σύνδεση πρέπει να επιτευχθεί ως φυσική συνέχεια του αστικού ιστού και ως αδιαίρετο κομμάτι της καθημερινότητας. Η έννοια της ένταξης αποκτά πολύπλευρη σημασία καθώς στόχος αποτελεί η ανάδειξη τους ως τμημάτων δημόσιου χαρακτήρα. Η αναβάθμιση των αστικών κέντρων γίνεται πλέον εφικτός στόχος μέσω της σύνδεσης αρχαιολογικών χώρων σε ένα ευρύτερο δίκτυο δημόσιων χώρων.

πρόταση

**Στρατηγικός στόχος της παρούσας εργασίας είναι η λειτουργική ένταξη του αρχαιολογικού χώρου του Δημοσίου Σήματος τόσο στον αστικό ιστό και στην πολιτιστική εικόνα της Αθήνας, όσο και στον ήδη υπάρχοντα «Μεγάλο Περίπατο» της ΕΑΧΑ.**

Σε μια προσπάθεια ορθής ανάδειξης προτείνουμε την έννοια του **‘περάσματος’** ως εργαλείο άμεσης ένταξης των **αρχαιολογικών χώρων στο δημόσιο χώρο του αστικού ιστού**. Είναι γεγονός πως η σύγχρονη εμπειρία για τη χρήση των αρχαιολογικών χώρων έχει διαμορφώσει στον καθημερινό περιπατητή μια ιδιαίτερη και ίσως αρνητική εικόνα για το αρχαιολογικό τοπίο της πόλης. Η χωρική εμπειρία των αρχαιολογικών χώρων περιορίζεται στην ύπαρξη περιφρουρημένων αστικών κενών που εξαναγκάζουν τον πολίτη σε μια τυπική περιμετρική κίνηση και στην αυστηρή χρήση του χώρου σε συγκεκριμένες ώρες λειτουργίας. Η δημιουργία διαδρόμων που αποτελούν φυσική συνέχεια των καθημερινών μετακινήσεων συμβάλει αποτελεσματική ένταξη των αρχαιολογικών σημείων στην αστική καθημερινότητα. Αναγκαία συνθήκη για την υλοποίηση του παραπάνω εγχειρήματος αποτελεί η διαμόρφωση ανοιχτών αρχαιολογικών χώρων. **‘μόνο**



όταν κατανοήσουμε στο αδιάλειπτο ιστορικό συνεχές στην δική μας προσωρινότητα, θα καταστεί ουσιαστική η βίωση του αρχαιολογικού τοπίου' [Ζήβας, 1997:76].

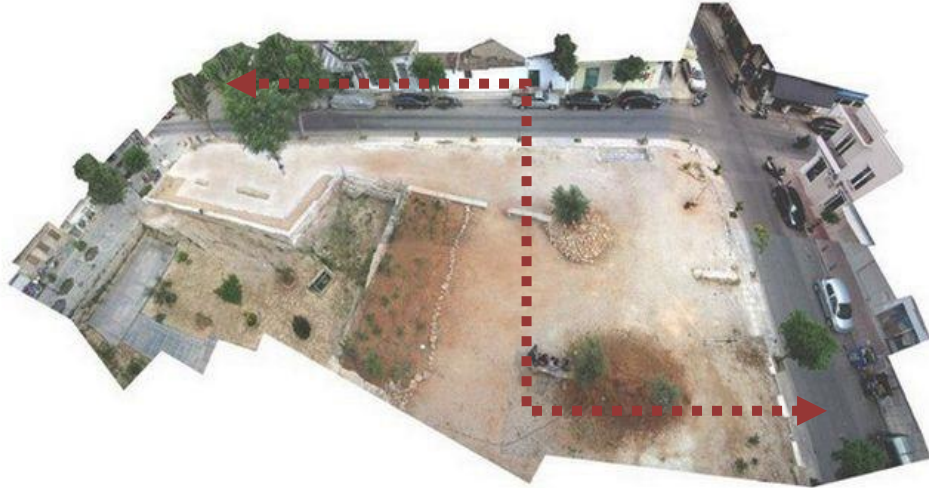
Το ιστορικό αντικείμενο δεν είναι πια απομονωμένο, απομακρυσμένο ή δυσπρόσιτο για τον κάθε ένα από εμάς, δεν είναι αναγκαστικά περιφραγμένο από κάποιο κιγκλίδωμα [Ζήβας, 1997:76] είναι αντίθετα κάτι, που το έχουμε καθημερινά δίπλα μας και αποτελεί στοιχείο της ζωής μας. Να γίνει η ιστορία ένα στοιχείο αναπόσπαστο του περιβάλλοντος μας, ικανό να συμμετάσχει ενεργά στην ζωή μας για να την βελτιώσει όχι να την εμποδίσει, να την ανεβάσει ποιοτικά και όχι να την υποβαθμίσει, να της δώσει προεκτάσεις, ποικιλία και ενδιαφέρον. Και όπως αναφέρει ο Ζήβας δανειζόμενος από τον Μαλρώ: «Να μας βοηθήσει να παραδώσουμε στο καθημερινά επερχόμενο μέλλον, ζωντανό και ακέραιο το καθημερινά αναδημιουργούμενο παρελθόν» [Δασκαλάκη και Ηλιάδη, 2013].

**Μέσω αυτής της επέμβασης, δημιουργείται ένας περίπατος που περικλείει την έννοια του 'χρόνου'. Άμεσα ενσωματωμένος στον σύγχρονο αστικό ιστό προσφέρει προβολές στο παρελθόν, καθιστώντας την επαφή με την ιστορία ένα καθημερινό βίωμα. Η καθημερινή πορεία των κατοίκων δεν παρεμποδίζεται από αστικά κενά αλλά εμπλουτίζεται με μια νέα χωρική εμπειρία που στοχεύει στην τέρψη και την πνευματική ξεκούραση του διαβάτη.**

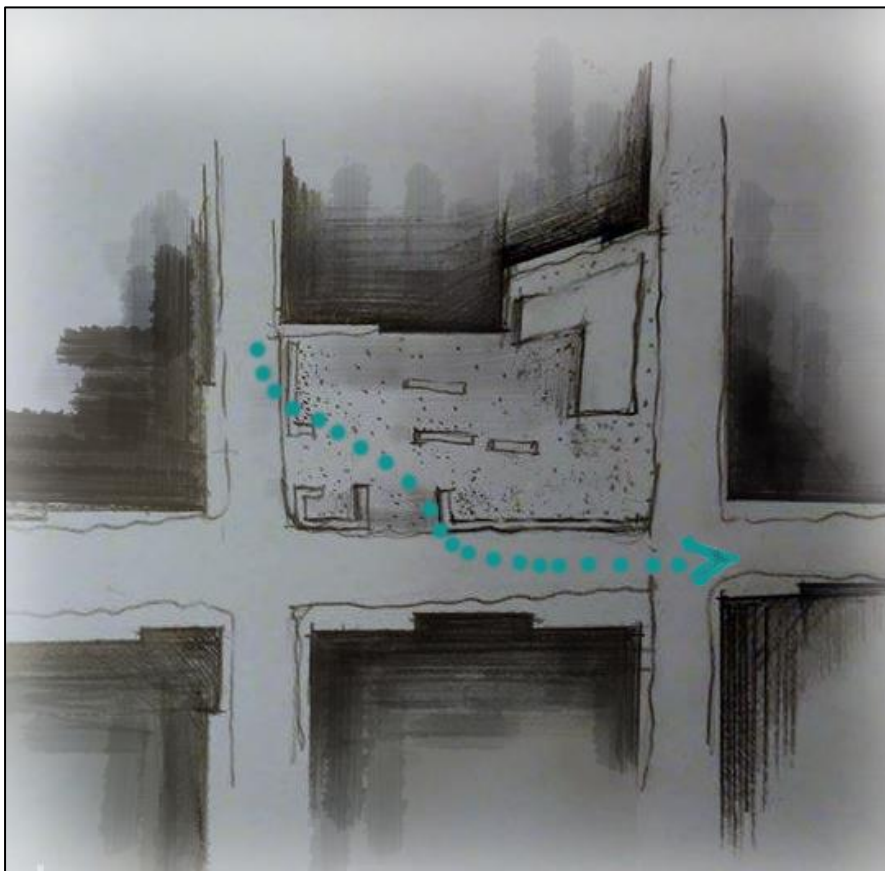
Η πρόταση για την λειτουργική επανένταξη του αρχαιολογικού χώρου μέσω της δημιουργίας «περάσματος» με χωρικό υπόβαθρο το παρελθόν [χώρος Δημοσίου Σήματος] θα συνθέτει την χωρική εμπειρία του παρόντος αλλά και του μέλλοντος. Ο τρόπος υλοποίησης αυτού του εγχειρήματος γίνεται μέσω της άρσης των υφιστάμενων περιφρουρημένων ορίων των αρχαιολογικών χώρων. Για αυτό το λόγο προτείνεται η δημιουργία διαδρομής που θα αποτελεί φυσική συνέχεια των καθημερινών

**μετακινήσεων των κατοίκων/θεατών/επισκεπτών του Δημοσίου  
Σήματος. Η διαδρομή αυτή θα διαπερνά το εσωτερικό του  
αρχαιολογικού χώρου.**

Εικόνα 1 | «Πέρασμα» | πηγή | [www.google.com](http://www.google.com), ιδία επεξεργασία



Σκίτσο 1 | Εννοιολογική προσέγγιση του «Πέρασματος»



ιδία επεξεργασία

Χάρτης 4 | «Πέρασμα» εντός του Αρχαιολογικού χώρου και Ενοποίηση με  
Δημόσιους Χώρους | Πεζοδρόμηση



ΣΧΕΔΙΑΣΜΟΣ ΠΡΟΤΥΠΟΥ

ιδία επεξεργασία

**Επιπλέον, προτείνεται ο σχεδιασμός ενός περίπατου στα ίχνη της αρχαίας διαδρομής και εν συνεχεία της διαδρομής του «Μεγάλου Περίπατου», ο οποίος περιλαμβάνει όχι μόνο την ενοποίηση των αρχαιολογικών χώρων αλλά και την εισαγωγή στο δίκτυο αυτό και αστικών υπαίθριων παρακείμενων χώρων (πεζοδρόμους, πλατείες, περιοχές πρασίνου, εκτεταμένους μη δομημένους χώρους με πολλαπλά χαρακτηριστικά).**

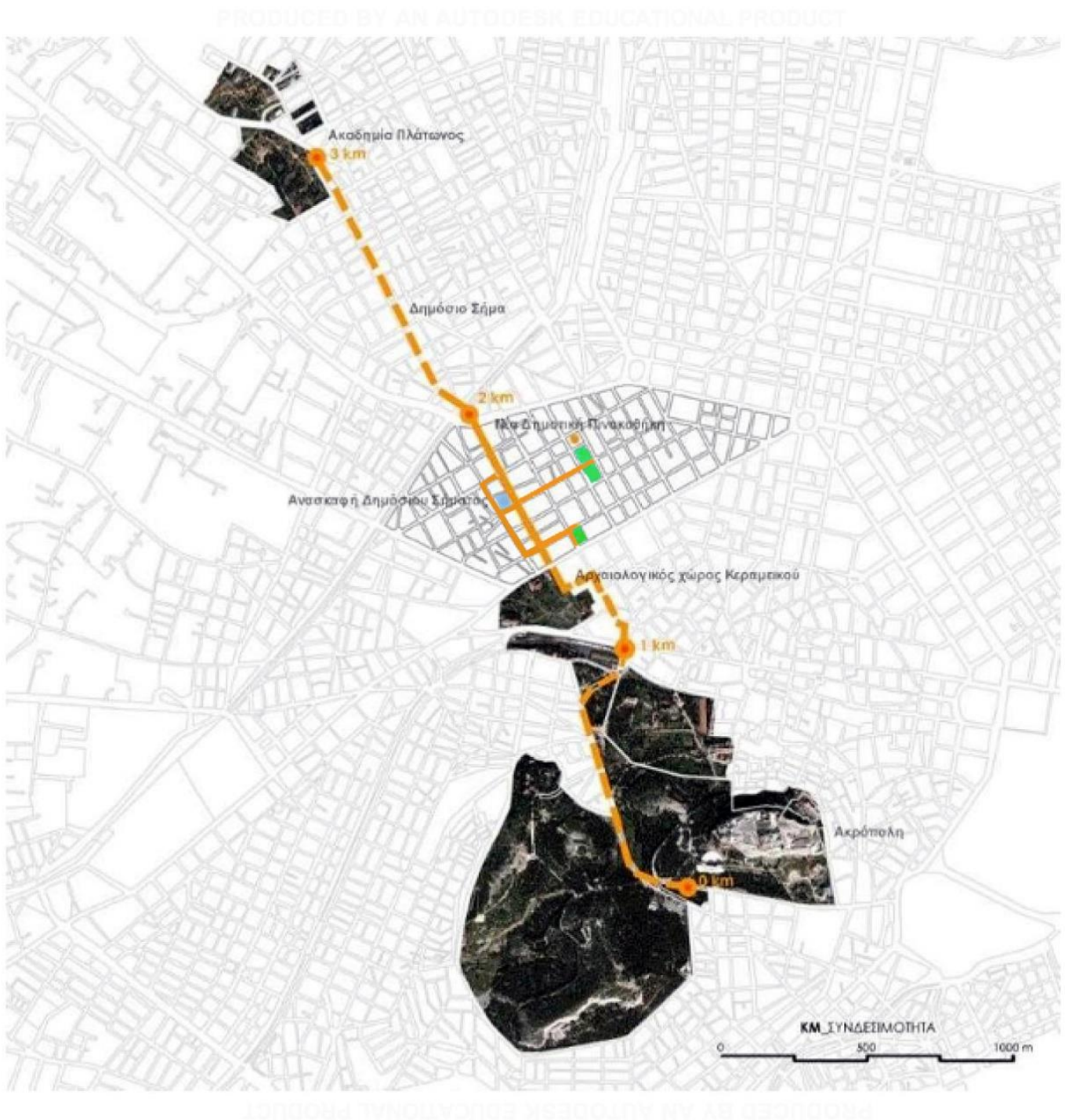


Συγκεκριμένα αυτή η διαδρομή ραχοκοκαλιά [η οποία εμπεριέχει και το «πέρασμα» μέσα από το Δημόσιο Σήμα], περιλαμβάνει την ενοποίηση του αρχαιολογικού χώρου του Κεραμεικού, με την Ακαδημία Πλάτωνος μέσα από τον αρχαίο δρόμο των ταφών. Ενδιάμεση στάση σε αυτό το δίκτυο είναι ο αρχαιολογικός χώρος του Δημοσίου Σήματος. Η διαδρομή επεκτείνεται ώστε να συμπεριλάβει γειτνιαζουσες πλατείες και χώρους πρασίνου όπως είναι η προσφάτως αναβαθμισμένη πλατεία Αυδής. Κατά αυτό τον τρόπο δημιουργείται μία ανεμπόδιστη πορεία εντός του σύγχρονου πυκνοδομημένου αστικού ιστού, με γνώμονα τη δημιουργία μιας μοναδικής χωρικής εμπειρίας για το πεζό. Η χωρική αυτή εμπειρία θα εμπεριέχει τόσο τα ιζήματα του παρελθόντος και τα ιστορικά στοιχεία της περιοχής όσο και τα στοιχεία της σύγχρονης αστικής ζωής και του αστικού πρασίνου. Ο περίπατος αυτός έχει ως βασικό συστατικό την έννοια του χρόνου και τη σύσταση Χωρό - Χρονικής Εμπειρίας. Με λίγα λόγια προτείνεται μία ενοποιητική διαδρομή μεταξύ αρχαιολογικών χώρων, συνέχειας του «Μεγάλου Περιπάτου» και αστικών πράσινων χώρων. Συμπληρωματικά σε αυτή τη διαδρομή των πεζών, προτείνεται η σύνδεση με ένα ευρύτερο δίκτυο ποδηλατοδρόμων. Η πρόταση αυτή συνάδει με το κοινωνικό αίτημα των κατοίκων όπως έχει εκφραστεί πολλαπλές φορές στο δημόσια σκηνή της γειτονιάς.

Εικόνα 2 | «Πέρασμα» | πηγή | [www.google.com](http://www.google.com), ιδία επεξεργασία

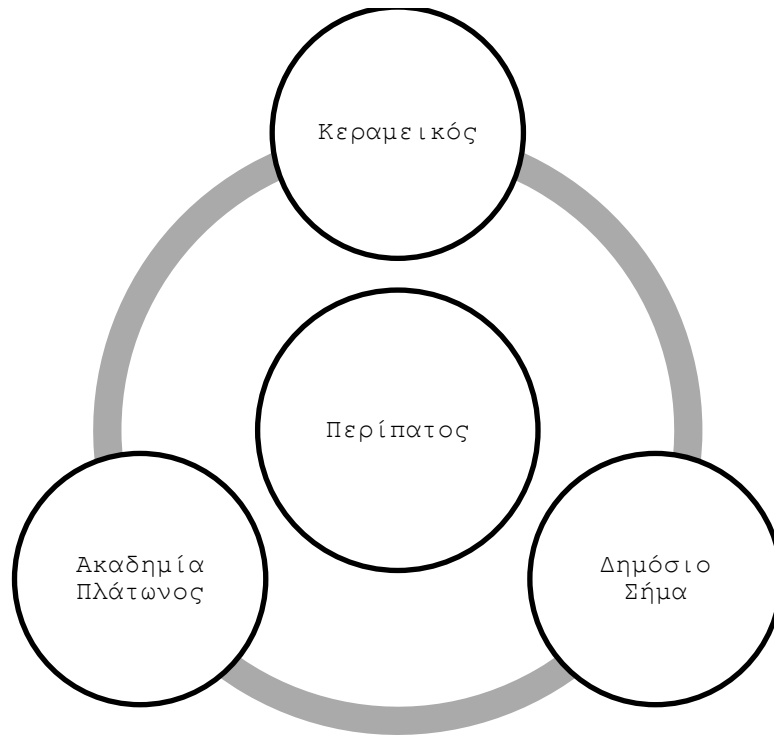


Χάρτης 5 | Ενοποιητική Διαδρομή | Συνέχεια «Μεγάλου Περίπατου» |  
Σύνδεση με Δημόσιους Χώρους



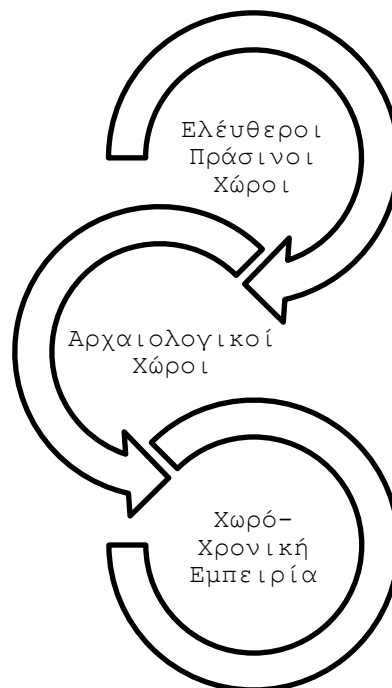
ιδία επεξεργασία

Διάγραμμα 2 | Ενοποιητική Διαδρομή



ιδία επεξεργασία

Διάγραμμα 3 | Στοιχεία Χωρό - Χρονικής Εμπειρίας

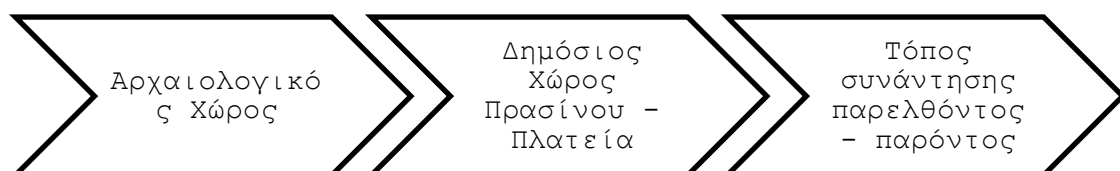


ιδία επεξεργασία

Για την οργανική ένταξη του αρχαιολογικού αυτού χώρου στην εικόνα και στη δομή της πόλης πρέπει να του αποδοθεί ένας χρηστικός λειτουργικός ρόλος, καταλύοντας την απομόνωση και την αποξένωση από το αστικό περιβάλλον. Πέραν του ιστορικού περιεχομένου του, ο χώρος πρέπει να αποκτήσει μια λειτουργία οικεία προς τους κατοίκους/θεατές/επισκέπτες, συμβατή στη σύγχρονη αστική πραγματικότητα. Μια τέτοια λειτουργία είναι αυτή του δημόσιου πράσινου χώρου, δηλαδή μία πλατεία εντός του αρχαιολογικού. Με αυτό τον τρόπο ο χώρος θα αποτυπωθεί στη μνήμη των κατοίκων, ως ένα καθημερινό βίωμα, μέσω της οικειοποίησής του. Θα είναι ένας χώρος συνάντησης και κοινωνικών συναναστροφών, ενισχύοντας την ήδη διαμορφωμένη τάση που έχουν προσδώσει εθελοντικά οι πολίτες. Θα είναι μία συνάντηση στο χωρικό υπόβαθρο του παρελθόντος.

Η ύπαρξη πολιτιστικών «στάσεων», η ανάδειξη φυσικών χαρακτηριστικών αλλά και στοιχείων της ιστορικής μνήμης, καθιστούν τέτοιες πορείες πολύτιμα δεσπόζοντα χαρακτηριστικά της πόλης [Αθ. Αραβαντινός, 2006].

Διάγραμμα 4 | Δημόσιος Αρχαιολογικός Χώρος - Χώρος Πράσινου



Όλα αυτά θα εμπεριέχονται σε ένα πρόγραμμα ολοκληρωμένης αστικής ανάπλασης, το οποίο θα εμπεριέχει και ειδικές παρεμβάσεις όπως:

- | Διάνοιξη/αποκατάσταση της αρχαίας χάραξης, σε ορισμένα σημεία στα οποία η παλιά διαδρομή δεν έχει διατηρηθεί,
- | Εναλλακτικά, όπου αυτό δεν είναι δυνατό, για διάφορους λόγους, συμπλήρωση της συνέχειας της αρχαίας διαδρομής, μέσω ενός νεότερου δρόμου,
- | Διαμόρφωση του συνόλου του δικτύου αρχαίων διαδρομών, με τρόπο που να παραπέμπει στην ιστορία τους και ταυτόχρονα να τις διαφοροποιεί από τον υπόλοιπο ιστό,
- | Η επιλογή των αρχαίων διαδρομών που αποκαθίστανται καθορίζεται από τον γενικότερο στόχο της δυνατότητας κίνησης πεζού στο σύνολο της περιοχής της ενοποίησης και
- | Η εγκατάσταση ηλεκτρονικού συστήματος αρχαιολογικών/ιστορικών/πολιτιστικών/τουριστικών πληροφοριών μέσω δικτύου [hot spots] τοποθετημένα σε διάφορα σημεία της ζώνης ενοποίησης.

Όλες αυτές οι κατευθύνσεις σχεδιασμού στοχεύουν στην οργανωμένη εκτόνωση των κεντρικών και πολιτιστικών λειτουργιών προς τα δυτικά.

---



## Συμπεράσματα

---

Στη σύγχρονη αστική πραγματικότητα, από το αστικό τοπίο εκλείπει η ταυτότητα και το συμβολικό περιεχόμενο. Οι χώροι της πόλης με δημόσιο χαρακτήρα, όπως είναι οι πλατείες, τα πάρκα, οι αρχαιολογικοί χώροι και τα ιστορικά σύνολα, βιώνουν ένα αίσθημα απαξίωσης και υποβάθμισης. Συγκεκριμένα, οι αρχαιολογικοί χώροι, οι οποίοι αποτελούν παραδείγματα ζωής του παρελθόντος, δεν λαμβάνονται υπόψη τον παρόν και δεν συμπεριλαμβάνονται στη σύγχρονη αστική ζωή και καθημερινότητα.

Ο ρόλος τους στη συγκρότηση του αστικού τοπίου και στην διαμόρφωση της συλλογική μνήμη της κοινωνίας είναι βαρύνουσας σημασίας, καθώς στο σύνολο τους είναι ένα κοινωνικό αγαθό, που πέραν από το ιστορικό και πολιτιστικό φορτίο που «κουβαλούν» και κοινωνική σημασία. Αποτελούν δομικά στοιχεία που προέρχονται από παλαιότερες εποχές της ζωής της πόλης και προσπαθούν είτε μόνα τους ή υποβοηθούμενα από αρχαιολογικές, αρχιτεκτονικές, πολεοδομικές επεμβάσεις να ενταχθούν στην σύγχρονη πραγματικότητα.

Αν δεν αναδειχθούν ικανοποιητικά οι πολιτιστικές αξίες του παρελθόντος, τότε η πόλη θα είναι απλά κάποιο απρόσωπο οικιστικό συνονθύλευμα. Η ύπαρξη πολιτιστικών «στάσεων», η ανάδειξη φυσικών χαρακτηριστικών αλλά και στοιχείων της ιστορικής μνήμης, καθιστούν τέτοιες πορείες πολύτιμα δεσπόζοντα χαρακτηριστικά της πόλης. Ένα δίκτυο πράσινων και αρχαιολογικών διαδρομών και ροών μέσα στην πόλη θα δημιουργήσει μοναδικές χωρικές εμπειρίες στον θεατή/κάτοικο/περιπατητή, οι οποίες θα συνδέουν το παρελθόν με το παρόν. Αυτή η αέναη διαδικασία και διαδρομή μέσα στη

πόλη θα συγκροτήσει ένα αστικό τοπίο με ταυτότητα, ιστορική μνήμη και βιωμένους χώρους.

Ο αστικός χώρος της Αθήνας, χαρακτηρίζεται από μία ιδιαίτερα πλούσια στρωματογραφία με τεκμήρια που προέρχονται από πολλές περιόδους κατοίκησης, από την εποχή του χαλκού έως σήμερα και είναι διάσπαρτος από μικρούς και μεγαλύτερους αρχαιολογικούς χώρους [Tomlison, 2005]. Στην Αθήνα, το ιστορικό κέντρο έχει αναδειχθεί επαρκώς έπειτα και από τον «Μεγάλο Περίπατο» [ΕΑΧΑ]. Παρόλα αυτά υπάρχει η ανάγκη για οργανωμένη εκτόνωση των κεντρικών και πολιτιστικών λειτουργιών προς τα δυτικά. Η δυτική Αθήνα έχει πληθώρα αρχαιολογικών χώρων και ιστορικών συνόλων, όπως είναι ο Κεραμεικός, η Ακαδημία Πλάτωνος, το Δημόσιο Σήμα, το Ίππιο Κολωνό κ.α. Η συνέχεια του «Μεγάλου Περιπάτου» και η σύνδεση των αρχαιολογικών χώρων με τους αστικούς υπαίθριους χώρους, μέσω πεζοδρομών και ποδηλατοδρόμων, θα αναδείξει το ιστορικό βάθος και περιεχόμενο της πόλης της Αθήνας και στα «τέσσερα σημεία του ορίζοντα». Οι αρχαιολογικοί περίπατοι, έχουν ως στόχο τη σύνδεση και συγκρότηση πολλών αρχαιολογικών θραυσμάτων και μνημείων σε ένα σύνολο, ώστε να γίνονται αντιληπτά με ενιαίο τρόπο και να ενεργοποιούνται λειτουργικά. Η λειτουργική ένταξή τους ως δημόσιοι χώροι και η ενίσχυση της παρουσίας τους στην πόλη, θα συμβάλει στην εξέλιξη της καθημερινής ζωής. Γίνεται κατανοητό ότι ο δημόσιος ρόλος τους πρέπει να ενισχυθεί.

Είναι απαραίτητη η διατήρηση, συντήρηση και επανένταξη των αρχαιολογικών χώρων, μνημείων και ιστορικών συνόλων στις σύγχρονες πόλεις, και αυτό γιατί υπάρχει μία γενική ανάγκη της ανθρώπινης ύπαρξης για σύνδεσή της με την ιστορία και το παρελθόν της. Κάθε κοινωνία βασίζεται και πορεύεται σύμφωνα με την γνώση του παρελθόντος, μέσω της οποίας ουσιαστικά διαμορφώνεται και λειτουργεί. Η μνήμη μιας

κοινωνίας ή ενός λαού, είναι το σύνολο των υλικών και πνευματικών έργων, που δημιούργησε ο λαός αυτός στο χώρο και το χρόνο κατά το παρελθόν. Οι αποδείξεις αυτών είναι τα ιστορικά σύνολα και τα μνημεία, για αυτό και πρέπει να ενσωματώνονται ομαλά και λειτουργικά στο σύγχρονο αστικό τοπίο και στη συλλογική μνήμη της σύγχρονης κοινωνίας. Στόχος είναι να αισθανθεί η πόλη τη μαγεία και το ήθος που εκπέμπει το αρχαίο τοπίο προς το σημερινό αστικό τοπίο και άνθρωπο, δημιουργώντας χωρικές εμπειρίες, οι οποίες θα έχουν χωρικό υπόβαθρο τα ιζήματα του παρελθόντος.

---

## Βιβλιογραφία

---

M.C. Boyer: *the city of collective memory*, The MIT Press, Cambridge, Massachusetts, London, 1994, pg.19

Αυγερινού - Κολώνια Σ., [2002]: *Μετασχηματισμοί της σύγχρονης ελληνικής πόλης. Νέες χρήσεις και πολιτιστική κληρονομιά*, Πρακτικά 10<sup>ου</sup> Πανελληνίου Αρχιτεκτονικού Συνεδρίου, ΤΕΕ, Αθήνα, 9-11/12/1999

Αραβαντινός Αθ. [1998]: *Το κέντρο της Αθήνας προς το 2004 και μετά*, άρθρο στο περιοδικό Πυρφόρος, Αθήνα, 1998

Βαΐου, Ντ. κ.ά. [2004]: *Αθήνα 2004. Στα μονοπάτια της παγκοσμιοποίησης;*, Γεωγραφίες, τ.7, Εξάντας, Αθήνα, σσ. 13-25, Αθήνα, 2004

Γαλάνη, Ντ., [2004]: Πρόγραμμα ενοποίησης αρχαιολογικών χώρων Αθήνας- Η Ανάπλαση του Ιστορικού Κέντρου της Πόλης, Αρχιτέκτων-Πολεοδόμος , Τεχνικός Διευθυντής ΕΑΧΑ Α.Ε., Αθήνα, 2004

Ζήβας Δ., [1997]: *Τα μνημεία και η πόλη: 13 Κείμενα για την προστασία και τη λειτουργική επανένταξη των μνημείων στον ιστό της πόλης* , Αθήνα, 1997

Καρύδης Ν. Δ. (2014): *Το Δίπτυχο της Αθήνας*, Εκδόσεις Παπασωτηρίου, Αθήνα, 2014

Κάτου Μ. [2005], *Αρχαιολογικοί χώροι σε αστικά τοπία*, Εθνικό Μετσόβιο Πολυτεχνείο, Σχολή Αρχιτεκτόνων Μηχανικών, ΔΠΜΣ Πολεοδομία Χωροταξία, εργασία στο μάθημα: Όψεις του αστικού τοπίου στο δημόσιο χώρο, Αθήνα, 2005

Κουβέλα Λ., Χατζηόλου Ν. [2013]: *Ελαιώνας, Σύγχρονες Τοπογραφίες, Αστικές διαδρομές στο χρόνο*, Διπλωματική Εργασία, Εθνικό Μετσόβιο Πολυτεχνείο, Σχολή Αρχιτεκτόνων

Μηχανκών, Επιβλέποντες: Μπαμπάλου Μ., Μπελαβίλας Ν., Αθήνα, 2013

Λάββας Γ., [1984]: Προστασία μνημείων και συνόλων – βασικές έννοιες, ιδεολογία και μεθοδολογία, Αριστοτέλειο Πανεπιστήμιο Θεσσαλονίκης, Υπηρεσία Δημοσιευμάτων, Θεσσαλονίκη, 1984

Μπελαβίλας, Ν., [2007]: Το Τέλος των Γιγάντων: Βιομηχανική Κληρονομιά και Μετασχηματισμοί των Πόλεων, 5η Πανελλήνια Επιστημονική Συνάντηση TICCIH, Βόλος, 22-25 Νοεμβρίου 2007

Μπίρης Κ., [1996]: Αι Αθήναι – Από τον 19<sup>ο</sup> εις τον 20<sup>ο</sup> αιώνα, Εκδόσεις Μέλισσα, Αθήνα, 1996

Παρθενόπουλος Κ., Παρθενοπούλου Σ., [2010]: Μέθοδοι προσδιορισμού-οριοθέτησης, ανάδειξης και αξιοποίησης των ιστορικών κέντρων των πόλεων, Τεχνικά Χρονικά Επιστ. Εκδόσεις ΤΕΕ, τεύχος 3, Αθήνα, 2010

Περπινιά Σ., Τσελεμέγκου Λ., Χάγιου Κ., Μεταπτυχιακή εργασία με τίτλο: «η περιοχή της Ακαδημίας Πλάτωνος ως πεδίο εκδήλωσης αναπτυξιακού ενδιαφέροντος και έκφρασης αλληλοσυγκρουόμενων συμφερόντων» εργασία στο ΔΠΜΣ για το μάθημα: Το ζήτημα της μεθοδολογίας και της θεωρίας στο σχεδιασμό του χώρου, κατεύθυνση Πολεοδομία Χωροταξία, ΕΜΠ, 2014

Τρατσέλα Μ., [2012]: Ιστορικότητα και Τοπίο: Σύγχρονοι προβληματισμοί για τον σχεδιασμό αρχαιολογικών χώρων, Ανάσκαμμα, Ανασκαφικό Περιοδικό, Αριστοτέλειο Πανεπιστήμιο Θεσσαλονίκης, Τεύχος 6, Θεσσαλονίκη, 2012

Φιλιππάκης Κ., [2010]: Ο Μεγάλος Περίπατος – μια κριτική παρουσίαση, Εθνικό Μετσόβιο Πολυτεχνείο, Σχολή Αρχιτεκτόνων Μηχανικών, ΔΠΜΣ Πολεοδομία-Χωροταξία, εργασία στο μάθημα: Προσεγγίσεις του σχεδιασμού στην Ελλάδα, Αθήνα, 2010

Χριστοφιλόπουλος Δ., [2002]: *Πολιτιστικό περιβάλλον - Χωρικός σχεδιασμός και βιώσιμη ανάπτυξη*, Εκδόσεις Δίκαιο και Οικονομία - Π.Ν. Σάκκουλας, Αθήνα, 2002

#### **ΜΕΛΕΤΕΣ**

*Μελέτη Ανάλυσης Στοιχείων για την Ενοποίηση Αρχαιολογικών Χώρων στο Κέντρο της Αθήνας*, Υπουργείο Πολιτισμού, Διεύθυνση Αναστήλωσεως Αρχαίων Μνημείων, Τμήμα Τοπογραφήσεων Και Πολεοδομίας, Ομάδα μελέτης: Οικονόμου Δ., Αλεξανδρόπουλος Ν., Αρωνίδου Β., Αρωνίδης Α., Τσακίρης Στ., Αθήνα, 1991

#### **ΔΙΑΛΕΞΕΙΣ**

Αλυγίζος Α., Μαντζούφας Σ., Διάλεξη 9<sup>ου</sup> εξαμήνου στο τμήμα Αρχιτεκτόνων Μηχανικών, Ε.Μ.Π. με τίτλο: «Νέες επεμβάσεις σε μνημεία ή ιστορικά σύνολα», Αθήνα, Οκτώβριος 2012

Δασκαλάκη Β., Ηλιάδη Ι., Διάλεξη 9<sup>ου</sup> εξαμήνου στο τμήμα Αρχιτεκτόνων Μηχανικών. με τίτλο: «*Αρχαιολογικό Τοπίο και Αστική Φυσιογνωμία στην Ελληνική Πόλη*», Ε.Μ.Π 2012-13

Κουβέλα Λ., [2012]: *Επανάχρηση ιστορικών κέντρων από παραδείγματα του Εξωτερικού, στο παράδειγμα της Αθήνας*, Διάλεξη ΕΜΠ, Εθνικό Μετσόβιο Πολυτεχνείο, Σχολή Αρχιτεκτόνων Μηχανικών, Επιβλέπων: Μπελαβίλας Ν., Αθήνα, 2012

Caruano A., *Rome's Appia. Ruins Utopia Design*, Διάλεξη για το Μάθημα Αρχιτεκτονικός Σχεδιασμός 6: Ένταξη Συγχρόνου Κτιρίου σε Περιβάλλον Ιδιαίτερου Αρχιτεκτονικού Χαρακτήρα, Ε.Μ.Π. 2016

Δ.Φιλιππίδης - Κ.Μωραΐτης [1993]: *Η ιστορική επαλληλία των πόλεων ως συνθετικό αίτημα για τον φυσικό σχεδιασμό*, διάλεξη από τον συλλογικό τόμο του Ελληνικού τμήματος του

ICOMOS: Νέες πόλεις πάνω σε παλιές, Επιστημονικό συνέδριο,  
Ρόδος 27-30 Σεπτεμβρίου 1993, Επτάλοφος, Αθήνας, 1993

#### **ΘΕΣΜΙΚΟ ΠΛΑΙΣΙΟ**

Καταστατικό λειτουργίας Ε.Α.Χ.Α: ΦΕΚ 909/Β/15.10.1997

#### **ΙΣΤΟΤΟΠΟΙ**

Ενοποίηση Αρχαιολογικών χώρων Αθήνας, διαθέσιμο στο url:  
<<http://www.astynet.gr>> [πρόσβαση 1/5/2016]

Υπουργείο Πολιτισμού και Αθλητισμού, διαθέσιμο στο url:  
<<http://www.odysseus.culture.gr> , [πρόσβαση 25/5/2016]

Ακαδημία Πλάτωνος, διαθέσιμο στο url: <<http://www.akadimia-platonos.blogspot.gr>>, [πρόσβαση 25/5/2016]